

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Michala Teplá

Návrh právní úpravy náhradního mateřství

Diplomová práce

Olomouc 2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Návrh právní úpravy náhradního mateřství vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

Ve Chvaleticích dne 3. 1. 2019

Michala Teplá

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucím diplomové práce JUDr. Lence Westphalové, Ph.D., za trpělivost, odborné vedení, cenné rady a čas, který mi při zpracování této práce věnovala.

Obsah

ÚVOD	7
1 POJEM SUROGAČNÍ MATEŘSTVÍ	11
1.1 Formy náhradního mateřství.....	12
1.1.1 Úplné a částečné náhradní mateřství.....	12
1.1.2 Altruistické a komerční náhradní mateřství.....	14
2 DALŠÍ POJMY SOUVISEJÍCÍ NÁHRADNÍM MATEŘSTVÍM	16
2.1 Asistovaná reprodukce.....	16
2.2 Osvojení.....	18
3 SUBJEKTY	20
3.1 Náhradní matka.....	20
3.2 Objednatelský pár.....	21
3.2.1 Manželský pár.....	22
3.2.2 Stejnopohlavní pár.....	23
3.3 Dítě.....	25
3.3.1 Střet práva znát svůj původ s právem matky na anonymitu.....	25
3.3.2 Zájem dítěte - právní vs. biologické rodičovství.....	26
4 ZÁKLADNÍ PROBLÉMY SOUVISEJÍCÍ S NÁHRADNÍM MATEŘSTVÍM	28
4.1 Kdo jsou rodiče?.....	28
4.1.1 Určování mateřství.....	28
4.1.2 Určení otcovství.....	29
4.2 Rizika spojená s nepředáním a odmítnutím dítěte.....	31
4.3 Platby spojené s náhradním mateřstvím.....	33
4.4 Trestně právní přesah.....	35
4.5 Smlouva o náhradním mateřství.....	35
5 PRÁVNÍ ÚPRAVA DE LEGE FERENDA	37
5.1 Občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb.).....	37
5.1.1 Náhradní mateřství.....	37
5.1.2 Osvojení.....	39
5.2 Zákon o zvláštních řízeních soudních (zákon č. 292/2013 Sb.).....	40
5.3 Zákon o specifických zdravotních službách (zákon č. 373/2011 Sb.).....	40
ZÁVĚR	43
ABSTRAKT	46
ABSTRACT	47

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	48
Monografie	48
Komentáře.....	48
Odborné články	48
Sborníky.....	50
Elektronické zdroje.....	50
Legislativní akty	52
Judikatura.....	52
Kvalifikační práce.....	53

Seznam použitých zkratk

ICSI	Intracytoplazmatická injekce spermie
IUI	Intrauterinní inseminace
IVF	In vitro fertilizace
ET	Embryotranfer
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
Trz	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění Pozdějších předpisů
ÚPrDt	Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb. m. s. o sjednání Úmluvy o právech dítěte.
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
Zregp	Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o Změně některých souvisejících zákonů
ZSZS	Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách,

ÚVOD

Surogační neboli náhradní mateřství není v českém právním řádu nijak upraveno. Jedinou zmínku najdeme v občanském zákoníku, a to konkrétně v ustanovení § 804, který stanovuje náhradní mateřství jako výjimku ze zákazu osvojení mezi osobami v přímé linii a mezi sourozenci.¹ Přestože oficiální statistiky neexistují, je odhadováno, že se ročně prostřednictvím náhradního mateřství narodí kolem dvou stovek dětí² a vzhledem k tomu, že neplodnost párů nadále stoupá, dá se předpokládat, že v budoucnu stoupne i počet takto narozených dětí.

Zájem o náhradní mateřství dokládají jak internetové diskuze, tak i vzrůstající počet center a klinik asistované reprodukce, které v dnešní době náhradní mateřství nabízejí veřejně. V diskuzích se objevují nejen ženy, které nabízí donošení cizího dítěte, ale i páry hledající vhodnou náhradní matku pro donošení jejich potomka.³ Na základě těchto zdrojů si můžeme utvořit obrázek o tom, jak se laická veřejnost dívá na institut náhradní matky. Ačkoliv osobně vnímám náhradní mateřství veskrze pozitivně, jako poslední naději neplodných párů na vlastního potomka, z internetových diskuzí mám pocit zcela opačný. Bohužel drtivou většinou diskutujících je považováno za nemorální způsob výdělků, kdy se na cizím neštěstí snaží jiné ženy přizívit. Vzhledem k neexistující právní úpravě se také někteří domnívají, že jde o nelegální činnost, která hraničí s prodejem dětí, i když právní řád České republiky náhradní mateřství výslovně nezakazuje a uplatní se tak zásada uvedená v čl. 2 odst. 4 Ústavy⁴, podle které je dovoleno vše, co ní zákonem zakázáno. Aby se náhradní matky vyhnuly odsuzování, často své těhotenství před veřejností i svojí rodinou tají, nebo tvrdí, že došlo k potratu.

Společnost sice pomalu začíná akceptovat, že existují alternativní cesty, jak mít rodinu a lze očekávat, že s postupem času a budou-li se zdůrazňovat pozitivní aspekty rodinného života, bude stigma náhradního mateřství mizet.⁵ Přesto považuji za potřebné rozpoutat diskusi o náhradním mateřství i mezi neodbornou veřejností, aby mohli náhradní matky vystoupit z pomyslného stínu ilegality, který na ně neexistence právní úpravy vrhá.

Institut náhradní matky je nepochybně složitá a komplexní problematika, která v sobě spojuje nejen hledisko právní, ale také etické, medicínské a psychologické. Etika je něco, co provází společnost po staletí, a tak, jak se vyvíjí společnost, vyvíjí se i pohled a názory společnosti na to, co je etické a co ne. Stejně tomu bylo i v případě asistované reprodukce. V počátcích svého vzniku vzbuzovala bouřlivé diskuze a byla mnohými kritiky považována za něco nepřijatelného,

¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

² KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Advokát a náhradní mateřství* [online]. bulletin-advokacie.cz, 1. července 2017 [cit. 19. října 2018]. Dostupné na <<http://www.bulletin-advokacie.cz/advokat-a-nahradni-materstvi?browser=full>>.

³ například diskuze dostupná na <<https://www.emimino.cz/diskuse/nahradni-materstvi-zkusenosti-88048/>>.

⁴ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

⁵ PILKA, L., RUMPÍK, D., KOUDELKA, M. Surogační mateřství – literární názory a praxe. *Česká gynekologie*. 2009, roč. 74, s. 147.

co hraničí s hraním si na boha. Naopak dnes, přibližně po čtyřiceti letech od narození prvního dítěte „ze zkumavky“, je brána jako běžný způsob řešení neplodnosti, který nechává společnost zcela chladnou. Díky tomu, že je v současnosti ve vyspělých zemích přibližně 10–15 % párů nedobrovolně bezdětných, stala se léčba neplodnosti jedním z nejprogresivnějších lékařských oborů.⁶

Co se psychologického hlediska týče, na jedné straně může být žena, která v sobě nosí dítě jako náhradní matka a po porodu ho předá jeho biologickým rodičům bez jakýchkoliv problémů a na druhé žena, která je sice od samého počátku rozhodnuta dítě odevzdat, ale přesto se pod tlakem hormonů a mateřských pudů není schopna vzdát. Tak jako má člověk nezaměnitelné DNA, je každý jedinec naprosto odlišný tím, jak věci vnímá a prožívá. I když se to může zdát vzhledem k biologickým rodičům nespravedlivé, je nutné se v cítit i do náhradní matky, která odmítne dítě předat. V rámci této diplomové práce se jednotlivými hledisky dále zabývat nebudu, neboť se jimi zabývalo již mnoho autorů přede mnou, přičemž většina se shodne na tom, že pozitivní aspekty náhradního mateřství převažují nad těmi negativními. Přesto v určitých částech upozorním na možná úskalí, která jsou sice v souladu s poznatky dnešní doby, ale v budoucnu mohla zcela změnit pohled na tuto problematiku.

Nutno dodat, že s rozvojem medicíny by v budoucnu také mohla nastat situace, kdy v případě neplodnosti již nebude náhradní mateřství jediným způsobem dosažení geneticky vlastního potomka. Například v roce 2017 skupina amerických lékařských vědeckých pracovníků vyvinula nový typ inkubátoru, jakousi umělou dělohu, ve které se jim podařilo „donosit“ plod jehněte, který vývojově odpovídal lidskému plodu v pátém měsíci, což je hranice, kdy se v případě předčasného porodu podaří zachránit v inkubátorech pouze polovina takto předčasně narozených dětí.⁷ Umělá děloha by tak mohla vyřešit problém párů, který je sice schopen zplodit potomka přirozenou cestou, ale žena ho není schopná donosit. Dokonce i Česká republika se může pochlubit úspěchem světového významu, který by mohl ženám, kterým děloha chybí vrozeně, nebo o ní přišly v průběhu života, pomoci k vlastnímu potomku. Na Klinice transplantací chirurgie IKEM došlo v roce 2016 k operaci, při níž byla ženě transplantována děloha její matky.⁸ Lze si tak představit, že ženy, které nemohou donosit vlastního potomka, budou moci využít namísto náhradní matky transplantaci dělohy, nebo dělohu umělou. Navíc

⁶KUČERA. *Asistovaná reprodukce – etická úskalí a názory veřejnosti* [online]. zdravi.euro.cz, 10. října 2008 [cit. 6. 11. 2018]. Dostupné na: <<https://zdravi.euro.cz/clanek/sestra/asistovana-reprodukce-eticka-uskali-a-nazory-verejnosti-397842>>.

⁷PEŠEK, Pavel. *Jehně z umělé dělohy je novou nadějí pro nedonošené děti* [online]. nedd.tiscali.cz, 16. června 2017 [cit. 19. října 2018]. Dostupné na <<https://nedd.tiscali.cz/jehne-z-umele-delohy-je-novou-nadeji-pro-nedonosene-deti-299031>>.

⁸ *První transplantace dělohy v ČR* [online]. IKEM [cit. 6. 11. 2018]. Dostupné na: <<https://www.ikem.cz/cs/prvni-transplantace-delohy-v-cr/a-2771/>>.

těmito postupy by zároveň došlo zároveň k odstranění pochybností o tom, kdo je matkou dítěte. Přesto zde zůstane úzký okruh žen, pro které tyto lékařské metody nebudou vhodné a jedinou nadějí pro ně zůstane náhradní mateřství.

Náhradní mateřství bude vždy institut s velmi nejistým výsledkem, jehož dopad může mít fatální důsledky pro některé zúčastněné a v těch závažnějších pro všechny. U náhradní matky mohou například vyvstat zdravotní komplikace spojené s porodem, které mohou vyústit v nemožnost dalšího početí, nebo v nejhorším případě i smrtí náhradní matky. U objednatelského páru pak může dojít k situaci, kdy buďto náhradní matka odmítne dítě předat, nebo naopak objednatelský pár odmítne dítě převzít. Ačkoliv není možné stanovit pravidla, která by vyloučila veškerá rizika s náhradním mateřstvím spojená, jsem toho názoru, že je nutné tuto problematiku na poli práva vyřešit. Proto je cílem mé diplomové práce najít kompromis, který tato rizika minimalizuje, zabráni trestněprávnímu přesahu a pokud možno přinese zúčastněným alespoň částečnou satisfakci v případě nastalých komplikací. V každé jednotlivé kapitole se proto zaměřím na problémy, které je třeba vyřešit a které jsou podle mého názoru klíčové pro návrh právní úpravy.

Tato práce je rozdělena do pěti kapitol. V první kapitole se pokusím čtenáře seznámit s institutem náhradního mateřství tak, jak je definují odborníci z praxe. Dále stručně popíšu formy jednotlivé formy náhradního mateřství, zhodnotím jejich dopad a na základě toho pak určím, které formy je vhodné vyloučit z právní úpravy.

Ve druhé kapitole se zaměřím, na instituty, které s náhradním mateřstvím úzce souvisí (tj. asistovaná reprodukce a osvojení), a zhodnotím, zda je jejich právní úprava dostačující pro účely náhradního mateřství.

Třetí kapitola bude věnována subjektům náhradního mateřství, kterými jsou náhradní matka, objednatelský pár a autory velmi často opomíjené dítě. Zde se budu zabývat otázkou, kdo může být náhradní matkou a objednatelským párem a jaké podmínky musí splňovat. U objednatelského páru se rozeberu především to, zda jím může být pouze muž a žena, nebo se může jednat i pár stejnopohlavní a zda musí být zároveň manželi, případně registrovanými partnery. V neposlední řadě se pokusím rozebrat, jaké postavení má dítě v rámci náhradního mateřství a jeho práva.

Čtvrtá kapitola bude věnována nejdůležitějším otázkám náhradního mateřství, kam bezesporu patří určení otce a matky dítěte. Zde zhodnotím, jestli právní úprava určování mateřství a otcovství v podobě, v jaké je dnes, je použitelná i pro náhradní mateřství, případně zda by bylo vhodné ji upravit jinak. Dále se zaměřím na problémy související s neodevzdáním,

či odmítnutím dítěte, platby za náhradní mateřství, trestně právní přesah a vymahatelnost smlouvy o náhradním mateřství.

Cílem poslední kapitoly pak bude na základě získaných závěrů z předchozích kapitol navrhnout možnou právní úpravu náhradního mateřství.

Pro dosažení účelu diplomové práce budu používat především vědecký popis, metodu logickou, analytickou, srovnávací a také analogii. Popis využiji v prvních dvou kapitolách, kde se budu snažit definovat náhradní mateřství a jeho formy. Logickou metodou odvodím pojmy s náhradním mateřstvím související a pomocí analýzy provedu jejich zhodnocení. Prostřednictvím analogie se pak pokusím vyřešit některé dosud sporné otázky.

I když se tomuto tématu věnuje poměrně velké množství autorů, většina publikací a článků vychází z již zrušeného zákona o rodině a zákona o péči zdraví lidu. Publikací, ať už článků nebo monografií navazujících na aktuální právní úpravy je poskromnu. Ve své práci budu vycházet především z platné právní úpravy, komentářů a odborných článků. Vzhledem k tomu, že české studie, které bych mohla využít, v České republice dosud neprobíhají, použiju pro potvrzení některých mých domněnek zahraniční studie.

1 POJEM SUROGAČNÍ MATEŘSTVÍ

Postihnout přesně, co se skrývá pod pojmem náhradní mateřství, není vůbec jednoduché. Z důvodu interdisciplinárního přesahu musíme na tento institut nahlížet z více úhlů.

Pojem náhradní mateřství, jinak též surogátní či surogační, vychází z latinského slova *surogare/subrogare*, které lze volně přeložit jako "náhradník" nebo také jako „vložení do jiného místa“. Termín *surogare* ve významu náhradního mateřství se objevuje až v souvislosti s rozvojem asistované reprodukce od roku 1978.⁹

Optikou medicíny bývá na náhradní mateřství pohlíženo jako na jednu z metod asistované reprodukce, kdy žena, náhradní matka, souhlasí s umělým oplodněním s úmyslem donosit plod pro někoho jiného. Protože pro některé páry znamená poslední šanci, jak se stát rodiči geneticky příbuzného dítěte, bývá také označováno jako metoda léčby neplodnosti.¹⁰ Dle mého názoru se o léčbu neplodnosti nejedná. Neplodnost z logiky věci postihuje objednatelský pár a skutečnost, že pro ně jejich dítě porodí jiná žena, nemění nic na faktu, že pár nadále zůstává neschopen počít potomka ať už přirozenou cestou nebo pomocí asistované reprodukce a zůstává tak nadále neplodným.

Na zákonné úrovni je situace ještě komplikovanější. Z důvodu neexistence právní úpravy náhradního mateřství nenalezneme nikde v českém právním řádu jeho legální definici. Musíme si tak vystačit pouze s těmi, které nám poskytují odborné články a publikace. Dnes je tomu téměř čtyřicet let, co se narodilo první dítě „ze zkumavky“ na území tehdejšího Československa.¹¹ Od tohoto okamžiku se vedou vášnivé diskuze na téma náhradní mateřství a řada odborníků z praxe se snaží pokud možno co nejpřesněji definovat.

Jedním z prvních odborníků na poli českého práva je bezesporu JUDr. Jiří Haderka, který náhradní mateřství popisuje jako „*situaci, kdy buď za úplaty, nebo snad i bezúplatně je zjednána žena (jejíž osobní stav není rozhodný) a to za tím účelem, aby se dala uměle inseminovat (zpravidla semenem muže z objednatelského páru manželů) nebo aby si dala implantovat embryo, obstarané objednatelským párem, dítě odosílá a po porodu odevzdala objednatelům (recipientům)*.“¹² Tato definice zachycuje důležité znaky, jako je úplatnost a zároveň rozlišuje jednotlivé formy náhradního mateřství.

Jinou definici nabízí doktorka Hrušáková, která náhradní mateřství popisuje jako „*eticky a právně složitou situaci, kdy je uzavřena smlouva mezi objednatelským manželským párem a ženou,*

⁹ *Surrogate* [online]. etymonline.com, [citováno dne 20. října 2018]. Dostupné na: <<https://www.etymonline.com/search?q=surrogate>>.

¹⁰ KALVACH, Mariana. Zamyšlení nad problematikou náhradního mateřství. *Zdravotnictví a právo*, 2009, roč. 13, č. 7-8, s. 15.

¹¹ STARÁ, Ivana. Právní a etická otázka pronájmu dělohy. *Právo a rodina*, 2010, roč. 12, č. 4, s. 20.

¹² HADERKA, Jiří. Surogační mateřství. *Právní obzor*, 1986, roč. 69, č. 10, s. 917.

*kteřé je implantováno embryo, jež donosí a porodí.*¹³ Z této definice vyplývá, že se jedná o závazkový vztah mezi objednatelským párem a náhradní matkou.

S jejím názorem absolutně nesouhlasí doktor Telec, podle něhož náhradní mateřství „*pojmově zůstává úsluhou, která stojí mimo právní rámec, a to i mimo soukromé závazkové právo.*“¹⁴ Podstatu osobní služby vidí právě v osobní výpomoci týkající se početí dítěte, ať přirozeně nebo dnes spíše pomocí asistované reprodukce, a to i bez ohledu na předaný genetický materiál.¹⁵ Svůj názor opírá o argument, že náhradní mateřství stejně tak jako společenská služba není zákonem upraveno. Navíc ani v jednom případě nemůžeme hovořit o vůli stran uzavřít mezi sebou smlouvu, neboť smlouva předpokládá vznik, změnu, nebo úpravu vzájemných práv a povinností, jejichž porušení je sankcionováno. Nehledě na fakt, že u náhradního mateřství by taková smlouva byla nevymahatelná pro svůj rozpor dobrými mravy a tím pádem i zákonem.¹⁶ (viz kapitola 4.5.)

1.1 Formy náhradního mateřství

Aby bylo možné stanovit podmínky pro českou právní úpravu, je důležité rozlišovat mezi různými formami náhradního mateřství. V současné době máme dvě kritéria, na základě kterých můžeme určit jednotlivé formy. Podle zdroje genetického materiálu lze rozdělit na ty případy, kdy mezi náhradní matkou a dítětem není žádná genetická vazba tzv. úplné náhradní mateřství a případy, kdy náhradní matka poskytne své vajíčko tzv. částečné náhradní mateřství.^{17 18} Druhým kritériem je pak úplatnost, respektive to, zda náhradní matce náleží odměna za odnošení dítěte, či nikoliv. Podle něj dělíme náhradní mateřství na úplatné a neúplatné neboli altruistické.

1.1.1 Úplné a částečné náhradní mateřství

O úplném náhradním mateřství hovoříme v případě, kdy žena i muž z objednatelského jsou schopni poskytnou svůj genetický materiál, tzn., mohou zplodit geneticky vlastního potomka, avšak žena je z určitého zdravotního důvodu není schopná donosit, popřípadě ani počít přirozeně. Na vině může být opakované potrácení, poškození dutiny děložní, život ohrožující

¹³ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 190.

¹⁴ TELEC, Ivo. *Náhradní mateřství: osobní služba mimo právo*. [online], zdravotnickepravo.info, 21. února 2018 [cit. 19. října 2018] Dostupné na: <<https://zdravotnickepravo.info/nahradni-materstvi-osobni-usluha-mimo-pravo/>> .

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ BUREŠOVÁ, Kateřina. Surogátní mateřství a jeho (nejen) právní aspekty. *Právní rozhledy*, 2016. č. 6, s. 193.

¹⁸ Kateřina Burešová rozlišuje náhradní mateřství podle zdroje genetického materiálu na surogátní mateřství: tradiční (neboli úplné), a gestační (neboli částečné). Podle jejího pojetí je tradičním náhradním mateřstvím situace, kdy je náhradní matka zároveň biologickou matkou a gestačním pak to, kde jsou biologickými rodiči muž a žena z objednavatelského páru. Naopak ostatní autoři, včetně zahraničních, shodně označují za tradiční částečné náhradní mateřství a za gestační úplně náhradní mateřství. Burešová rozdělení převzala z článku Mater semper certa est! O náhradním a kulhajícími mateřství od JUDr. Zdenky Králíčkové. Domnívám se, že již u JUDr. Králíčkové došlo k záměně těchto pojmů, přičemž Burešová chybné rozdělení převzala.

komplikace v předchozí graviditě s rizikem opakování v další graviditě,¹⁹ opakované selhání implantace a v neposlední řadě chybějící děloha v důsledku podstoupení hysterektomie (pouze za předpokladu předchozího odběru a zmražení oocytů).²⁰ U úplného náhradního mateřství je třeba využít metodu umělého oplodnění IVF a ET. Role náhradní matky spočívá pouze v těhotenství a dítě je dítě geneticky příbuzné s objednatelským párem.²¹

Podle zahraničních zdrojů se jedná o úplné náhradní mateřství, i když embryo vzniklo z gamet dárce, pokud je zachováno, že náhradní matka není s dítětem nijak geneticky příbuzná. Jedná se zejména o situace, kdy je embryo utvořeno z:

- a. vajíčka ženy z objednatelského páru a spermie dárce (dítě je geneticky příbuzné pouze s ženou objednatelského páru)
- b. spermie muže objednatelského páru a vajíčka dárkyně, která není náhradní matkou (dítě je geneticky příbuzné pouze s mužem z objednatelského páru)
- c. spermie i vajíčka dárce (dítě není geneticky příbuzné ani s ženou, ani s mužem z objednatelského páru).²²

Náhradní mateřství je velmi komplikovaný institut, který je spojen s velkou nejistotou a riziky, které nelze zcela eliminovat. Právě z těchto důvodů by tato metoda měla být používána ve zcela výjimečných situacích, jako poslední možnost k získání geneticky vlastního potomka. Pokud tedy nastane situace, kdy budou neplodný zároveň muž i ženou z objednatelského páru (viz bod c.), bylo by mnohem vhodnější, aby objednatelský pár namísto náhradního mateřství dítě adoptoval.

Částečné náhradní mateřství nastává, pokud je žena z objednatelského páru neplodná a není tak schopná darovat oocyt. V takovém případě je nutné použít oocyt dárkyně, kterou může být buďto dárkyně²³, nebo náhradní matka.²⁴ Dítě pak bude geneticky příbuzné pouze s náhradní matkou a mužem z objednatelského páru. Naopak s ženou z objednatelského páru zde nebude žádná genetická příbuznost. Jelikož náhradní matka je zároveň i matkou biologickou, je zde vyšší riziko, že náhradní matka po porodu odmítne předat dítě do péče objednatelského páru.²⁵

¹⁹ Například časná těžká preeklampsie a eklampsie, HELLP syndrom, trombóza, embolizace plic nebo srdeční onemocnění (Zdroj: <<https://www.reprofit.cz/umele-oplodneni/nahradni-materstvi/>>).

²⁰ *Náhradní (surogátní) mateřství* [online]. reprofit.cz, [citováno dne 20. října 2018]. Dostupné na <<https://www.reprofit.cz/umele-oplodneni/nahradni-materstvi/>>.

²¹ KALVACH, Mariana. Zamyšlení nad problematikou náhradního mateřství. *Zdravotnictví a právo*, 2009, roč. 13, č. 7 - 8, s. 15.

²² *Surrogacy* [online]. aurorahealthcare.co.uk [cit. 5. listopadu 2018]. Dostupné na <<http://www.aurorahealthcare.co.uk/what-we-do/fertility/surrogacy/>>.

²³ Anonymním dárce může být dle § 4 odst. 4 písm. c) ZSZS žena ve věku 18-35 let a muž ve věku 18-40 let.

²⁴ KALVACH, Mariana. Zamyšlení nad problematikou náhradního mateřství. *Zdravotnictví a právo*, 2009, roč. 13, č. 7 - 8, s. 15.

²⁵ BUREŠOVÁ, Kateřina. Surogátní mateřství a jeho (nejen) právní aspekty. *Právní rozhledy*, 2016. č. 6, s. 193.

Jsem toho názoru, že tato forma je nevhodná a v rámci českého právního řádu by tato neměla být dovolena, a proto s touto možností nebudu v následujících kapitolách operovat.

1.1.2 Altruistické a komerční náhradní mateřství

O altruistické náhradní mateřství se jedná v případech, kdy náhradní matka odnese objednavatelům dítě, aniž by za to obdržela finanční odměnu. V praxi však bývá dobrým zvykem, že náklady spojené s těhotenstvím a porodem hradí objednatelský pár.²⁶ Tato forma subrogace probíhá nejčastěji mezi příbuznými. Které náklady a v jaké výši by měli být hrazeny, se budu dle zabývat v kapitole 4.3.

Opakem altruistického náhradního mateřství je komerční neboli úplatné náhradní mateřství. Ačkoliv je velmi často spojováno s negativními jevy, jako je strach z finančního vykořisťování neplodných párů, reprodukční turistika, nebo moderní otroctví,²⁷ existují státy, kde je tato forma náhradního mateřství povolena (např. Indie, Rusko, Ukrajina, Albánie a některé státy v USA).²⁸

Pokud by v České republice bylo povoleno komerční náhradní mateřství, jistě by se našlo mnoho žen, které by náhradní mateřství zneužívaly k dosažení nadstandardních příjmu, což považuji za krajně neetické. Důvodem proč se žena chce stát náhradní matkou, by měla být pomoci neplodnému páru, nikoliv finanční důvody.²⁹ Náhradní mateřství by nemělo sloužit k zajištění finančních prostředků.³⁰ Pokud jsou pro náhradní matku na prvním místě finance a nikoliv zdraví a blaho dítěte, lze si podle mého názoru jen těžko představit, že by se tato žena ve prospěch dítěte omezovala. S těhotenstvím je přeci jen spojen určitý diskomfort a omezení,

²⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Z. In: HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 514.

²⁷ Názornou ukázkou těchto jevů můžeme vidět v Indii, kde nízké náklady a nedostatečná regulace způsobily, že se země stala centrem náhradního mateřství, kde se reprodukční turistika stala velkým businessem. Převážná část indických náhradních matek pochází z rodin, které žijí pod hranicí chudoby, a tak mnohým žen nezbude nic jiného, než pronajmát svou dělohu. Peníze sice jsou tak pro matky hlavní motivací, přesto to nejsou ony, kdo na pronajímání vydělají nejvíc peněz. Ačkoliv objednavatelský pár v Indii zaplatí zhruba 20 000 liber, náhradní matka z této částky dostane pouze 5 000 liber. Díky těmto penězům sice může její rodina vést lepší život a dopřát vzdělání jejím dětem, ale ve srovnání s riziky, jaká žena nese, je tato částka velmi nízká. Každá mince má ale dvě strany. Na jedné straně zde dochází k vykořisťování žen a degradaci mateřství na pouhou obchodní komoditu, a na tu druhou díky tomu mohou náhradní matky finančně zajistit své rodiny (Zdroj: LUIK, ělo. *Thinking Allowed: Commercial Surrogacy in India* [online]. bionews.org.uk, 9. března 2015 [cit. 28. listopadu 2018]. Dostupné na <https://www.bionews.org.uk/page_94993>).

²⁸ CUDDY, Alice. *Where is in Europe surrogacy legal?* [online]. euronews.com, 13. září 2018 [cit. 30. listopadu 2018]. Dostupné na <<https://www.euronews.com/2018/09/13/where-in-europe-is-surrogacy-legal>>.

²⁹ Důvody proč se žena rozhodne stát se náhradní matkou, mohou být různé. Touto otázkou se zabývala i Susan Imrie a Vasati Jadva ve svém výzkumu. Celkem 59 % žen, které se poprvé staly náhradními matkami, uvedlo jako důvod potřebu pomoci bezdětnému páru. Další 15 % náhradních matek uvedlo společně s potřebu pomoci bezdětnému páru možnost znovu prožít těhotenství. Pouze 9 % žen podstoupilo náhradní mateřství pro někoho z příbuzných a 6 % pro někoho z blízkých přátel. Posledních 11 % žen se rozhodlo pro náhradní mateřství z finančních důvodů. (Zdroj: JADVA, V. & IMRIE, S. The significance of relatedness for surrogates and their families. In T. FREEMAN, S. GRAHAM, F. EBTEHAJ & M. RICHARDS (eds.) *Relatedness in Assisted Reproduction: Families, Origins and Identities*. Cambridge: Cambridge University Press. 2014, s. 431).

³⁰ STARÁ, Ivana. Právní a etická otázka pronájmu dělohy (2.). *Právo a rodina*, 2010, roč. 12, č. 5, s. 17.

jako je striktní zákaz konzumace alkoholu, kouření, užívání návykových látek či jen vyřazení určitých nevhodných potravin z jídelníčku. Porušování těchto zákazů a doporučení náhradní matkou by mohlo mít vliv na nesprávný vývoj a zdraví dítěte. Nehledě na to, že objednatelský pár nemá žádné možnosti, jak dodržování těchto omezení na matce vynutit.

V České republice navíc komerční forma náhradního mateřství naráží na mantinely trestního práva, které podrobněji rozeberu v kapitole 4.4.

2 DALŠÍ POJMY SOUVISEJÍCÍ NÁHRADNÍM MATEŘSTVÍM

2.1 Asistovaná reprodukce

Společně s náhradním mateřstvím jde ruku v ruce asistovaná reprodukce. Tyto dva pojmy jsou neodmyslitelně spjaty, neboť náhradní mateřství by bez použití asistované reprodukce nebylo možné uskutečnit.

Podle zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách (ZSZS) se asistovanou reprodukcí rozumí „*metody a postupy, při kterých dochází k odběru zárodečných buněk, k manipulaci s nimi, ke vzniku lidského embrya oplodněním vajíčka spermií mimo tělo ženy, k manipulaci s lidskými embryi, včetně jejich uchovávání, a to za účelem umělého oplodnění ženy*

a) ze zdravotních důvodů při léčbě její neplodnosti nebo neplodnosti muže, jestliže

- 1. je málo pravděpodobné nebo zcela vyloučené, aby žena otěhotněla přirozeným způsobem nebo aby donosila životaschopný plod, a*
- 2. jiné způsoby léčby její neplodnosti nebo neplodnosti muže nevedly nebo s vysokou mírou pravděpodobnosti nepovedou k jejímu otěhotnění, nebo*

b) pokud jde o potřebu časného genetického vyšetření lidského embrya, je-li zdraví budoucího dítěte ohroženo z důvodu prokazatelného rizika přenosu geneticky podmíněných nemocí nebo vad, jejichž nositelem je tato žena nebo muž.“³¹

K početí dítěte je nejprve třeba, aby došlo ke splynutí ženské pohlavní buňky (vajíčka neboli oocyty) a mužské pohlavní buňky (spermie). Asistovaná reprodukce v dnešní době nabízí hned několik metod, pomocí kterých to lze uskutečnit. Pro náhradní mateřství jsou pak klíčové zejména důležité zejména intrauterinní inseminace (IUI), in vitro fertilisace (IVF), intracytoplazmatická injekce spermie (ICSI) a embryotranfer (ET). Metoda IUI spočívá v zavedení spermíí do dělohy budoucí matky. U této metody je ale velké riziko, že v děloze nedojde ke splynutí spermíí s vajíčkem. Proto byla vyvinuta metoda IVF, kdy jsou vajíčko a spermie umístěny do vhodného prostředí, zpravidla skleněné, nebo plastové laboratorní nádoby (odtud pojem dítě „ze zkumavky“). Tato metoda ale není vhodná pro všechny. V těchto případech lze přistoupit k ICSI, spočívající ve vpravení spermie pomocí speciální mikroinjekce přímo do vajíčka. Protože u obou forem, IVF a ICSI, dochází ke splynutí vajíčka tedy mimo tělo ženy, je nutné embryo dopravit pomocí katétru do dělohy budoucí matky. Tímto postupem je

³¹ Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.

právě ET.³² Kterákoliv z těchto metod může být prováděna pouze poskytovatelem, kterému bylo uděleno oprávnění.³³

Jak již bylo řečeno, k asistované reprodukci má být přistoupeno pouze, je-li nepravděpodobné nebo vyloučené, aby žena otěhotněla přirozeným způsobem. Z toho vyplývá, že náhradní mateřství nemůže být podstoupeno z jiných než zdravotních důvodů, jako je například kariéra, nebo aby si žena nekazila postavu. Tento požadavek ale z logiky věci nesplňuje ani náhradní matka.³⁴ Objednatelský pár si ve vlastním zájmu vybere jako náhradní matku ženu, které nebrání žádná překážka ani v početí, ani donošení dítěte. Umělé oplodnění je tedy využíváno v rozporu se ZSZS, neboť umělého oplodnění náhradní matky je užito pouze z důvodu dosažení genetické příbuznosti dítěte s objednatelským párem a nikoliv k léčbě neplodnosti, když hlavním předpokladem náhradní matky je právě její schopnost otěhotnět a donosit dítě. Možná právě proto kliniky alibisticky prezentují náhradní mateřství jako jednu z metod léčby neplodnosti, neboť v opačném případě by docházelo k umělému oplodnění v rozporu se zákonem.

To ale není jediný problém, na které náhradní mateřství v souvislosti s asistovanou reprodukcí naráží. Objednatelský pár si musí vyhledat vhodnou náhradní matku sám. Žádná z klinik je nezprostředkovává a zároveň v České republice neexistuje agentura, která by tuto službu nabízela. Kliniky asistované reprodukce se z důvodů trestněprávních přesahu ani nepodílí na dohodě o náhradách mezi matkou a objednatelským párem. Jejich role v celém procesu je čistě zdravotnická.³⁵ Podle § 10 ZSZS je ale podmínkou asistované reprodukce zachování vzájemné anonymity anonymního dárce a neplodného páru.³⁶ Pokud tedy k náhradnímu mateřství dochází, děje se tak opět v rozporu se zákonem, neboť objednatelský pár, jakožto dárce, a náhradní matka, jakožto příjemce embrya, se vzájemně znají.³⁷

Abyste mohlo být náhradní mateřství uskutečňováno v souladu se zákonem, je nutné upravit ZSZS tak, aby umožňoval oplodnění jiné než neplodné ženy za účelem náhradního mateřství. Dále je třeba stanovit výjimku z anonymity dárce.

³² FRINTA, Ondřej. Asistovaná reprodukce – právo a současná praxe. *Právní fórum*, 2005, roč. 2, č. 4., s. 134.

³³ Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.

³⁴ TELEEC, Ivo. *Náhradní mateřství: osobní služba mimo právo*. [online], zdravotnickepravo.info, 21. února 2018 [cit. 25. října 2018] Dostupné na: <<https://zdravotnickepravo.info/nahradni-materstvi-osobni-usluha-mimo-pravo/>>.

³⁵ BUREŠOVÁ, Kateřina. Surogátní mateřství a jeho (nejen) právní aspekty. *Právní rozhledy*, 2016, č. 6, s. 196.

³⁶ Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.

³⁷ ZEMAN, Milan. *Náhradní mateřství v novém občanském zákoníku – promarněná příležitost?* [online] epravo.cz, 17. 1. 2013 [cit. 20. listopadu 2018]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/nahradni-materstvi-v-novem-obcanskem-zakoniku-promarnena-prilezitest-87962.html>>.

2.2 Osvojení

Z důvodu platnosti zásady, uvedené v ustanovení § 775 NOZ, která říká, že „*matkou je žena, která dítě porodila*“³⁸, je nutné, aby si objednatelský pár dítě osvojil. Teprve osvojením dochází k přechodu rodičovské odpovědnosti z náhradní matky na objednatelský pár, který se tak stane právními rodiči dítěte. Můžeme tedy shrnout, že osvojení je podmínkou úspěšného náhradního mateřství, neboť bez něj by k němu nemohlo dojít.

Institut osvojení je nyní upraven ve druhé části NOZ, konkrétně v hlavě druhé, zabývající se příbuzenstvím a švagrovstvím.³⁹ Zákon jej definuje jako „*přijetí cizí osoby za vlastní*“.⁴⁰ U osvojení rozlišujeme dvě základní formy, a to osvojení úplné a neúplné. Při úplném osvojení zanikají dříve existující právní vztahy mezi osvojencem a rodinou původu osvojence a namísto nich vznikají nové právní vztahy mezi osvojencem a osvojitelem (osvojiteli) a jeho příbuznými.⁴¹ Dále máme osvojení zrušitelné a nezrušitelné. Zrušit osvojení lze jak na návrh osvojence, tak osvojitele, ale pouze do tří let od rozhodnutí o osvojení. Po uplynutí této lhůty je možné osvojení zrušit pouze tehdy, je-li osvojení v rozporu se zákonem.⁴² Podle okruhu osvojitelů rozlišujeme individuální osvojení, které lze charakterizovat jako osvojení jediným osvojitelem, a osvojení společné. V rámci společného osvojení si mohou osvojit nezletilce pouze a jedině manželé, přičemž osvojenec se stává jejich společným dítětem. Individuální osvojení se rozpadá do dvou subtypů, a to osvojení manželem rodiče osvojence a individuální osvojení v užším slova smyslu, kdy jediná osoba osvojuje do své individuální péče (tj. nesezdaná osoba).⁴³

Zákon dále stanovuje jako podmínkou osvojení udělení souhlasu dítěte, rodičů dítěte nebo osob, které jsou oprávněny dát souhlas za rodiče, popřípadě manžela osvojitele. Za dítě, které nedosáhne stanoveného věku dvanácti let, a nebude tak způsobilé udělit souhlas, dá jeho jménem souhlas s osvojením jeho opatrovník. Tím soud jmenuje zpravidla orgán sociálně-právní ochrany dětí. Matka může dát souhlas k osvojení nejdříve šest týdnů po narození dítěte, jinak se k němu nepřihlíží. Je-li vdaná, musí udělit souhlas i její manžel, který se ze zákona stal otcem dítěte. Ten na rozdíl od náhradní matky, může dát souhlas k osvojení kdykoliv po narození dítěte. Jak náhradní matka, tak její manžel mohou souhlas k osvojení lze odvolat po dobu tří měsíců ode dne, kdy byl dán.⁴⁴ I po uplynutí lhůty k odvolání souhlasu je možné souhlas odvolat, pokud:

³⁸ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

³⁹ Nově osvojení už není chápáno pouze jako jeden z institutů náhradní rodinné péče, ale zejména jako statusová změna.

⁴⁰ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁴¹ SEDLÁK, Petr. In: HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 597.

⁴² Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁴³ SEDLÁK, Petr. In: HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 597.

⁴⁴ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

- a) *„ještě nebylo-li osvojované dítě ještě předáno do péče osvojitele před osvojením; nebo*
- b) *má-li být osvojované dítě podle rozhodnutí soudu vydaného na návrh rodičů vydáno tím, komu bylo svěřeno do péče, protože je v souladu se zájmy dítěte, aby bylo se svými rodiči.“*⁴⁵

Jako hlavní problém aktuální úpravy vidím především to, že zákon nerozlišuje mezi osvojením cizího dítěte a osvojením dítěte pocházejícího z náhradního mateřství, ačkoliv každé z nich sleduje jiný cíl. Myšlenka klasického osvojení je od počátku založena na premise, že při osvojení se jedná o imitaci, fikci biologického svazku rodičovství přirozeného. U náhradního mateřství ale o fikci biologického svazku hovořit nemůžeme, když u obou forem náhradního mateřství dochází k situaci, kdy si biologičtí rodiče (nebo alespoň jeden z nich), osvojují svého genetického potomka. Nedojde tak k nahrazení biologického rodičovství právním, ale naopak k narovnání faktického stavu se stavem právním, kdy se biologičtí rodiče stanou zároveň rodiči právními. Osobně se domnívám, že právní úprava osvojení v podobě, v jaké je nyní, není pro účely náhradního mateřství úplně vyhovující.

⁴⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

3 SUBJEKTY

Ačkoliv jednotná právní definice náhradního mateřství neexistuje ani v teoreticko-právní rovině,⁴⁶ všechny současné definice se snaží popsat vztah mezi náhradní matkou a objednatelským párem, jakožto jedinými subjekty v rámci náhradního mateřství, je však nutné zdůraznit, jaké je v tomto právním vztahu postavení dítěte a která jeho práva by mohla být zasažena.

3.1 Náhradní matka

Surogátní matkou je definována jako žena, která odnese plod a porodí dítě pro další osoby, a která souhlasila s tím, že toto dítě dá těmto osobám k adopci.⁴⁷

Jde-li o českou právní úpravu mateřství, matkou dítěte je tradičně vždy – bez ohledu na genetický materiál – žena, která dítě porodí. Od této kogentní úpravy se nelze odchýlit ani jednostranně, ani smluvně.⁴⁸ Aby se muž a žena z objednatelského páru stali legálně rodiči dítěte, musí dojít k osvojení bez ohledu na to, že je dítě jejich genetickým potomkem.⁴⁹

Náhradní matkou se nemůže stát kterákoliv žena. Protože úplného náhradního mateřství nelze dosáhnout jinak než s pomocí asistované reprodukce, musí náhradní matka splnit požadavky pro žadatele o umělé oplodnění. Podle ZSZS lze ženě provést umělé oplodnění v jejím plodném věku, pokud její věk nepřekročil 49 let, a to na základě písemné žádosti ženy a muže (neplodného páru), kteří jej hodlají podstoupit společně, přičemž žádost neplodného páru žádajícího o umělé oplodnění nesmí být starší než 6 měsíců. Svěprávnost ženy nesmí být omezena tak, že není způsobilá posoudit poskytnutí zdravotních služeb, popřípadě důsledky jejich poskytnutí, nebo k rodičovské zodpovědnosti, a to i částečně.⁵⁰

Náhradní matka by měla podstoupit prohlídku, která vyloučí kontraindikace k těhotenství a jiná rizika. Vzhledem k psychické zátěži by bylo mimořádně vhodné, aby žena krom vyšetření zdravotního stavu podstoupila i vyšetření psychologem, jako prevenci možných psychotraumat.^{51 52} Dále by náhradní matka i objednatelský pár by měli mít občanství České

⁴⁶ BUREŠOVÁ, Kateřina. Surogátní mateřství a jeho (nejen) právní aspekty. *Právní rozhledy*, 2016, č. 6, s. 193

⁴⁷ PILKA, L., RUMPÍK, D., KOUDELKA, M. Surogátní mateřství – literární názory a praxe. *Česká gynekologie*. 2009, roč. 74, s. 144.

⁴⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Mater semper certa est! O náhradním a kulhajícími mateřství. *Právní rozhledy*. 2015, č. 21, s. 725.

⁴⁹ STARÁ, Ivana. Právní a etická otázka pronájmu dělohy. *Právo a rodina*, 2010, roč. 12, č. 4, s. 20.

⁵⁰ Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.

⁵¹ Podle mého názoru by bylo vhodnější, kdyby náhradní matka měla své vlastní dítě, nebo více dětí. V první řadě by se tímto opatřením snížilo nebezpečí, že se náhradní matka rozhodne neodevzdat dítě objednatelskému páru a dále z důvodu, že se v souvislosti s porodem mohou vyskytnout ke zdravotní komplikace, které by mohly vyústit v nemožnost mít další dítě.

⁵² VONDRÁČEK, Lubomír, VONDRÁČEK, Jan, DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra. Pronájem dělohy – náhradní mateřství. *Zdravotnictví v České republice*, 2009, roč. 12, č. 3, s. 120.

republiky, aby se zabránilo příhraničnímu náhradnímu mateřství a s tím souvisejícím problémům souvisejícím s rozdílnými právními úpravami.⁵³

Všimněme si, že zákon hovoří pouze o písemné žádosti muže a ženy, jak neplodného páru, nikoliv samostatné ženě. Oplodnění svobodné ženy bez partnera je tedy vyloučeno⁵⁴ Z dikce ani nevyplývá, že se by se muselo jednat o pár manželský. Vzhledem k tomu, že centra asistované reprodukce nemají žádnou možnost ověřit, zda žena a muž opravdu tvoří pár, může docházet k situacím, kdy se tato žena a muž v podstatě neznají.⁵⁵ Tento muž pak na základě souhlasu s umělým oplodněním ženy bude zapsán jako otec v rodném listu dítěte, neboť zákon pro tyto případy stanoví, že *“otcem dítěte je muž, který dal k umělému oplodnění souhlas“*.⁵⁶ Postačí tedy, když do centra asistované reprodukce přijde společně s neprovdanou ženou muž z objednatelského páru. Pokud je ale náhradní matkou vdaná, bude automaticky považován za otce dítěte její manžel.⁵⁷ Aby pak mohlo dojít k osvojení dítěte objednatelským párem, musí dát souhlas s osvojením nejen náhradní matka, ale také její manžel. Z důvodu větší jistoty objednatelského páru považují za výhodnější, stane-li se náhradní matkou svobodná žena.

Náhradní matka by také měla dostat úplné právní poradenské služby, musí být poučena o určení rodičovství včetně procedury osvojení a nevynutitelnosti dohody. V případě, že je náhradní matka vdaná, vstupuje do procesu též její manžel, který by měl rovněž právní konzultaci podstoupit.⁵⁸

3.2 Objednatelský pár

Stejně tak jako v případě náhradního mateřství, ani u objednatelského páru nenajdeme jednotnou definici. Z většiny dostupných definic vyplývá, že by se mělo jednat o neplodný pár, který si za účelem početí a donošení dítěte sjedná jinou ženu, jako náhradní matku.

⁵³ Nejznámější tohoto druhu je případ X a Y. Britský objednatelský pár uzavřel smlouvu o náhradním mateřství s ženou z Ukrajiny. Na základě dohody žena podstoupila umělé oplodnění, kdy jí do dělohy bylo vloženo embryo objednatelského páru. Vše probíhalo bez komplikací a náhradní matka nakonec porodila zdravá dvojčátka. Problém však nastal kvůli odlišným právním úpravám mateřství. Zatímco na Ukrajině se v případě náhradního mateřství se za matku považuje žena z objednatelského páru bez ohledu na to, zda je geneticky příbuzná, či nikoliv, v Británii může být matkou pouze žena, která dítě porodila. V důsledku rozdílných úprav dětí zůstaly bez státní příslušnosti. Nemohli tak zůstat na Ukrajině, ale zároveň je biologičtí rodiče nemohli ani odvést do Británie. Britský soud nakonec naštěstí rozhodl na základě posouzení nejlepších životních podmínek a zájmu dětí ve prospěch objednatelského páru. (Zdroj <<http://www.familylawweek.co.uk/site.aspx?i=ed28706>>).

⁵⁴ 26. dubna 2017, proběhla Poslaneckou sněmovnou diskuze, zda by svobodné ženy bez partnera měly mít možnost podstoupit umělé oplodnění. Hlavními argumenty proč takovou novelu přijmout byli především ženy, kterým nemoc brání najít partnera, ale přesto jsou schopné porodu a péče o dítě. Naopak odpůrci argumentují skutečností, že návrh odporuje tradičnímu modelu rodiny, nehledě na fakt, že účelem asistované reprodukce je léčba neplodnosti, přičemž v navrhovaném případě nelze uvažovat o neplodnosti, když jediným problémem je neexistence sexuálního života ženy. Návrh nebyl prosazen. (Zdroj. <<http://www.psp.cz/eknih/2013ps/stenprot/056schuz/s056281.htm>>).

⁵⁵ FRINTA, Ondřej. Asistovaná reprodukce – nová právní úprava. *Právní fórum*, 2007, roč. 4, č. 4, s. 124.

⁵⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁸ *Náhradní (surogátní) mateřství* [online], reprof.it.cz, [citováno dne 10. listopadu 2018]. Dostupné na <<https://www.reprofit.cz/umele-oplodneni/nahradni-materstvi/>>.

Jak již bylo řečeno, základním požadavkem je neplodnost páru, přičemž za neplodný je považován takový pár, kde žena do dvou let pravidelného pohlavního styku (to je frekvence 2- 3x týdně) neotěhotní.^{59 60}

Dále je nutné, aby objednatelský pár splnil podmínky, které OZ klade na zájemce o osvojení:

- a) „Osvojitelem se může stát pouze zletilá a svéprávná osoba, zaručuje-li svými osobními vlastnostmi a způsobem života, jakož i důvody a pobutkami, které jí vedou k osvojení, že bude pro osvojované dítě dobrým rodičem.
- b) Zdravotní stav osvojitele nebo obou osvojitelů nesmí omezovat péči o osvojené dítě ve značné míře.
- c) Mezi osvojitelem a osvojovaným dítětem musí být průměrný věkový rozdíl, zpravidla ne menší než šestnáct let; jen soubhlasí-li s osvojením opatrovník zastupující dítě v řízení a je-li osvojení v souladu se zájmy dítěte, může být věkový rozdíl mezi osvojitelem a osvojovaným dítětem výjimečně menší než šestnáct let.“⁶¹

Objednatelský pár, nebo alespoň ten, jehož gamety budou použity k umělému oplodnění, by měl absolvovat genetická vyšetření, která by snížila možná rizika defektů budoucího dítěte, a to přesto, že je nikdy nebude možno zcela vyloučit.⁶²

3.2.1 Manželský pár

Naprostá většina autorů se shoduje v tom, že náhradní mateřství by mělo být umožněno pouze manželskému páru. Svůj názor opírají o zejména o ustanovení § 795 OZ, který stanoví, že „Osvojení nezletilého musí být v souladu s jeho zájmy.“⁶³ Zájem dítěte pak spatřují v tom, aby se narodilo do úplné rodiny. Tento argument nepovažují za správný, neboť úplnou a tradiční rodinu tvoří matka, otec a dítě/děti, bez ohledu na to, zda jsou matka a otec zároveň manželi.

Dalším častým argumentem je tvrzení, že manželský pár poskytuje dítěti větší jistotu, neboť u nesezdaných párů je mnohem vyšší riziko, že mezi nimi dojde k rozchodu a dítě bude vyrůstat v neúplné rodině. Podíváme-li se ale na statistiky, zjistíme, že doba, kdy manželství znamenalo trvalý svazek, je dávno pryč. Zatímco před dvaceti lety dosahovala rozvodovost pouhých 11 %, dnes se rozvádí téměř 50 % párů, které vstoupili do manželství, a tak ani tento argument v dnešní době neobstojí.⁶⁴ Jediný možný rozdíl spatřuji v tom, že při každém rozvodu manželství musí být soudem rozhodnuto, kdo bude o dítě nadále pečovat a jak bude zajištěna jeho výživa. Ani to nepovažuji za silný argument, mnohdy i po rozchodu rodičů pobírá dítě

⁵⁹ FRINTA, Ondřej. Asistovaná reprodukce – nová právní úprava. *Právní fórum*, 2007, č. 4, s. 124.

⁶⁰ Podle Světové zdravotnické organizace je neplodnost definována jako nemoc reprodukčního systému v jejímž důsledku nelze dosáhnout klinického těhotenství ani po 12 a více měsících pravidelného nechráněného pohlavního styku. (Zdroj:<<http://www.who.int/reproductivehealth/topics/infertility/definitions/en/>>).

⁶¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁶² ATTL, Karel. Institut náhradní matky – ano, či ne? *Prevence úrazů, otrav a násilí*, 2009, roč. 5, č. 2, s. 189.

⁶³ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁴ Úhrnná rozvodovost v letech 1950-2016 [online]. czso.cz, [cit. 18. listopadu 2018], Dostupné na <<https://www.czso.cz/csu/czso/uhrrna-rozvodovost-v-letech-1950-2016>>.

neprůměrně nízké a případně i žádné výživné. Navíc tento nedostatek při rozchodu nesezdaných rodičů lze snadno odstranit. Nedojde-li ke vzájemné dohodě, nebo může kterýkoliv z rodičů podat soudu návrh na úpravu poměrů k nezletilému dítěti.⁶⁵ Navíc i manželů dochází k tomu, že se rozejdou, aniž by zároveň došlo k rozvodu manželství, a pak je postavení nerozvedených manželů stejné jako u nesezdaných párů.⁶⁶

Domnívám se, že okruh žadatelů umělého oplodnění a náhradního mateřství by měl být v zásadě stejný. Oba instituty mají společný cíl, a to dosažení vlastního potomka. Co se osvojení týče § 800 NOZ stanoví, že „*osvojitelé se mohou stát manželé nebo jeden z manželů. Výjimečně může osvojit i jiná osoba; v tom případě soud též rozhodne o tom, že se z matriky vypouští zápis o druhém rodiči.*“⁶⁷ Zákon rozlišuje společné osvojení manžely, osvojení jedním z manželů a osvojení tzv. jinou osobou (tj. nežijící v manželství). Lze tedy shrnout, že jak umělé oplodnění, tak osvojení mohou podstoupit i nesezdané páry. Trváním na požadavku by manželství u náhradního mateřství, které je prostřednictvím nich realizováno, by tak vznikla neopodstatněná nerovnost.

3.2.2 Stejnopohlavní pár

Náhradní mateřství je obvykle spojováno pouze s neplodným heterosexuálním párem. Většina autorů ale z různých důvodů opomíjí skutečnost, že fakticky dochází i k situacím, kdy v roli objednatelského páru vystupuje pár stejnopohlavní.

Ještě do nedávna zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství (ZregP) obsahoval ustanovení § 13 odst. 2, které výslovně stanovilo, že „*trvajícím partnerství brání tomu, aby se některý z partnerů stal osvojitelem dítěte.*“⁶⁸ Trvajícím partnerství bylo překážkou, aby se některý z partnerů stal osvojitelem dítěte, byť by se jednalo o biologické dítě jednoho z partnerů. Ústavní soud k závěru, že toto ustanovení je v rozporu s právem na lidskou důstojnost, s právem na soukromý život a se zákazem diskriminace a dané ustanovení svým náleze zrušil.⁶⁹ I když tento náleze tedy znamenal průlom v osvojení homosexuály, stále neexistuje možnost, jak by si registrovaní partneři mohli osvojit dítě společně. Osvojení jinou osobou sice dává homosexuálům možnost osvojit si dítě, avšak nikoliv společně jako páru. Navíc osvojení jedinou osobou, je považováno za výjimečný případ⁷⁰ a mělo by k němu být přistupováno pouze tehdy, není-li možné dosáhnout osvojení

⁶⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 19. 11. 2015, sp. zn. Pl. ÚS 10/15.

⁶⁶ TOMEŠOVÁ, Jana. Srovnání právní úpravy manželství a nesezdaného soužití – I. díl, rodičovství [online]. [pravniprostor.cz](https://www.pravniprostor.cz) 31. 7. 2015 [cit. 25. listopadu 2018]. Dostupné na <<https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/srovnani-pravni-upravy-manzelstvi-a-nesezdaneho-souziti-i-dil-rodicovstvi>>.

⁶⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁸ Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství ve znění zákona č. 312/2013 Sb., účinném k 1.1.2014.

⁶⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 14. 6. 2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15.

⁷⁰ Šance, že stejnopohlavní pár, resp. jeho jeden členek, dostane do péče je velmi malá. Pokud se tak i přesto stane, zpravidla se jedná o dítě trpící nějakým druhým postižením, které je činí takřka „neumístitelným“ do náhradní rodinné péče. To je také jeden z důvodů, proč řada stejnopohlavních mužských párů vyhledává raději náhradní mateřství, hodlá-li o dítě pečovat v partnerském svazku bez vlivu matky dítěte. To je také jeden z důvodů, proč řada

v rámci společného osvojení manželky.⁷¹ Zákon neumožňuje ani osvojení dítě jednoho z partnerů partnerem druhým. Rodičem se právně může pouze jeden z nich, zatímco druhý nemá na dítě žádný právní nárok, a to ani v případě smrti partnera.

Většina hlasů vyznívajících v neprospěch osvojování osobami stejného pohlaví se opírají opět o pojem tradiční rodiny. Ačkoliv tradiční rodina dnes neposkytuje záruky, jako kdysi, zákonodárci se jí snaží zuby nehty chránit, aniž by si všimli, že tradiční rodina je prakticky minulostí.⁷² S ohledem na to, že lpění na hodnotách minulých porodnost nezvyšuje, měli by zákonodárci v souladu s nejlepším zájmem dítěte hledat i jiné alternativy. Jednou z možností je právě umožnění stejnopohlavním párům podstoupit náhradní mateřství.

Očekávání společnosti je ale většinou takové, že psychický vývoj dětí vychovávaných homosexuálními páry bude ohrožen více než v rodinách s matkou a otcem. Naštěstí dnes máme k dispozici dostatek studií pocházejících ze zemí, kde osvojení stejnopohlavními páry již řadu let funguje. Ty se shodují na tom, že vývoj dětí z homosexuálních rodin se nijak neliší od dětí vychovávaných v heterosexuálních rodinách. Navíc, co se zdravého vývoje týče, výzkumy hovořily ve prospěch výchovy homosexuálů v porovnání s výchovou pouze jedním z rodičů. Dlouhodobě výzkumy navíc ukazují, že správný psychický vývoj dítěte není závislý na pohlaví rodičů a že existují mnohem důležitější předpoklady pro zdravý vývoj dítěte, než pohlaví rodičů.^{73 74}

Ačkoliv právní řád sice přistupuje k otázce osvojení stejnopohlavními páry více než zdrženlivě, jsou dnes znatelné tendence ke zrovnoprávnění registrovaného partnerství s manželstvím.⁷⁵ Stejně tendence můžeme dnes vidět po celé Evropě. Jedná se o Španělsko, Portugalsko, Velká Británie, Irsko, Island, Norsko, Švédsko, Dánsko, Rakousko, Nizozemsko,

stejnopohlavních mužských párů vyhledává raději náhradní mateřství, hodlá-li o dítě pečovat v partnerském svazku bez vlivu matky dítěte.

(Zdroj: BUREŠOVÁ, Kateřina. Surogátní mateřství a jeho (nejen) právní aspekty. *Právní rozhledy*, 2016. č. 6, s 201.)

⁷² HAMPLOVÁ, Ludmila. *Tradiční rodina již přes sto let neexistuje. Není to ale špatně, říká socioložka* [online]. lidovky.cz, 25. září 2016 [cit. 18. listopadu 2018]. Dostupné na <https://www.lidovky.cz/domov/existuje-jeste-tradicni-rodina.A160924_150515_ln_domov_ELE>.

⁷³ KŠIŇAN, Albert. *Proč děti nepotřebují tatínka* [online]. Psychologie.cz, 29. leden 2014 [cit. 21. listopadu 2018]. Dostupné na <<https://psychologie.cz/proc-deti-nepotrebuji-tatinka/>> .

⁷⁴ Jednou z těchto nich je například studie provedená American Academy of Pediatrics s názvem *Promoting the Well Being of Children Whose Parents Are Gay or Lesbian*. (Dostupné na <<http://pediatrics.aappublications.org/content/131/4/827>>) nebo Kanadská psychologická asociace, která ve své studii *Gays and lesbians make bad parents*, (Dostupné na <<https://www.cpa.ca/documents/GayParenting-CPA.pdf>>).

⁷⁵ Nedávno se sněmovna zabývá otázkou, zda by stejnopohlavním párům mělo být umožněno uzavírat manželství namísto registrovaného partnerství. Pokud by návrh prošel, získali by manželé stejného pohlaví automaticky všechna práva, která z něho plynou, včetně práva společného osvojení. (Zdroj: <<https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2651909-snatky-homosexualu-nebo-manzelstvi-vyhradne-pro-muze-a-zenu-poslanci-vzrusene>>.)

Belgie, Lucembursko a Francie.⁷⁶ Proto pevně věřím, že v průběhu několika let se i u nás tato situace změní.

3.3 Dítě

Právní problematika náhradního mateřství je posuzována především z hlediska ženy. Opomíjeno je však v této souvislosti dítě, jeho zájmy i blaho a je na něj pohlíženo více méně jako na předmět zájmu, tedy předmět dohody mezi objednatelským párem a náhradní matkou.⁷⁷ Netřeba připomínat, že dítě je lidskou bytostí a nemělo být pojmáno jako pouhý pasivní subjekt bez práv na informace a bez práv na vyjádření se k věcem, které se jej bezprostředně dotýkají.⁷⁸ V případě náhradního mateřství je o dítěti rozhodováno jako o ještě neexistujícím subjektu, nebo po jeho narození v okamžiku předávání rodičům objednavatelům, kteří si jej následně hodlají osvojit. Otázkou tak zůstává, zda má dítě právo znát náhradní matku, se kterou není nijak geneticky příbuzné a dárce genetického materiálu.

3.3.1 Střet práva znát svůj původ s právem matky na anonymitu

Právo znát svůj původ vyplývá z čl. 7 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte (ÚPrDt), který stanoví, že „každé dítě je registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno, právo na státní příslušnost a pokud je to možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči“.⁷⁹ Odstavec 2 pak upřesňuje, že „státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, zabezpečují provádění těchto práv v souladu se svým vnitrostátním zákonodárstvím a v souladu se svými závazky vyplývajícími z příslušných mezinárodněprávních dokumentů v této oblasti se zvláštním důrazem na to, aby dítě nezůstalo bez státní příslušnosti“.⁸⁰ ÚPrDt se v tomto případě neobrací přímo k jednotlivci, ale adresátem povinností zde stanovených je stát, který je zavázán zabezpečovat provádění těchto práv souladu se svým vnitrostátním zákonodárstvím a svými závazky v této oblasti. Už z tohoto pohledu je tedy sporné, zda deklarace práva dítěte znát své rodiče, „pokud je to možné“, vytváří sama o sobě bezprostřední použitelnost ustanovení čl. 7 odst. 1 ÚPrDt.⁸¹

Ačkoliv je ÚPrDt založena na rodičovství biologickém, české pojetí rodičovství spočívá na psychosociálním vztahu. Rodičem je tedy ten, kdo se o dítě stará.⁸² Tento rozpor s ÚPrDt

⁷⁶ Komplettní přehled zemí umožňující osvojení párům stejného pohlaví lze najít na Equaldex. Dostupné na <www.equaldex.com>.

⁷⁷ PEKTOROVÁ, Markéta, VENTRUBA, Pavel, „Surogace, ano či ne? Kazuistika“ *Česká gynekologie*, 2015, č. 4, s. 300-301.

⁷⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Anonymita osvojení versus právo dítěte znát svůj původ. *Právní rozhledy*, 2009, č. 5, s. 158.

⁷⁹ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb. m. s. o sjednání Úmluvy o právech dítěte.

⁸⁰ Tamtéž

⁸¹ POLÁKOVÁ, Martina. Určení rodičovství z pohledu práva dítěte znát své rodiče deklarovaného Úmluvou o právech dítěte. *Právní rozhledy*, 2000, č. 2, s. 55.

⁸² NOVÁČKOVÁ, Petra. *Právo dítěte znát svůj původ versus biologické, právní a sociální rodičovství*. Diplomová práce. 2007/2008, s. 23.

dokládá i skutečnost, že při ratifikaci učinila tehdejší ČSFR výhradu právě k článku 7 odst. 1 ÚPrDt, kterou odmítla sdělovat nezrušitelně osvojenému dítěti jméno jeho původních rodičů.⁸³

Překážku práva dítě znát svůj původ u nás tvoří také anonymita dárce genetického materiálu, která vyplývá přímo z ustanovení § 10 ZSZS, jenž klinikám asistované reprodukce přímo nařizuje zajistit zachování vzájemné anonymity dárce a neplodného páru a anonymity dárce a posléze i anonymitu dárce a dítěte narozeného z asistované reprodukce. Dochází tak ke střetu práva dítěte znát svůj původ a zájmu dárce na zachování anonymity, přičemž zájem dárce vyhrává.⁸⁴ Lze tedy shrnout, že právo dítěte znát svůj původ není absolutní.⁸⁵

Tento postup považuji za nesprávný. Dítě by nemělo být pojímáno, ani jde-li o řízení o osvojení, jako pasivní subjekt bez práv na informace a bez práv na vyjádření se k věcem, které se jej bezprostředně dotýkají. Je-li dítě v době osvojení tak malé, že nemá možnost se ke svému osudu vyjádřit, nezbyvá, než mu dát šanci po dovršení zletilosti: a to nejen právo poznat svůj původ, ale také právo rozhodnout, jak s nově získanými informacemi naloží.⁸⁶

Určitý náznak práva dítěte znát svůj původ najdeme v ustanovení § 836 OZ, podle kterého je „osvojitel je povinen informovat osvojence o skutečnosti osvojení, jakmile se to bude jevit vhodným, nejpозději však do zahájení školní docházky.“⁸⁷ Z dikce tohoto ustanovení ale vyplývá povinnost informovat pouze o skutečnosti osvojení, nikoliv poskytnout informace o biologických rodičích, jak stanoví ÚPrDt. Skutečnost, že ustanovení vychází z ÚPrDt, určuje i charakter této normy. Smyslem ustanovení je morální apel na rodiče, přičemž nezná sankci pro nesplnění informační povinnosti.⁸⁸

3.3.2 Zájem dítěte - právní vs. biologické rodičovství

V zájmu dítěte je bezpochyby soulad mezi biologickým, právním a sociálním rodičovstvím, tedy mezi rodičovstvím založeným biologickými vazbami mezi dítětem a poskytovatelem genetického materiálu (biologické rodičovství), rodičovstvím, kde právní rodič vykonává péči o nezletilé dítě. Není-li tento soulad dobře možný, je třeba s ohledem na konkrétní

⁸³ CIRBUSOVÁ, Martina. Anonymita osvojení vs. Právo dítěte znát svůj původ. In KOTÁSEK, Josef. (ed). *Dny práva 2011 – Days of Law 2011*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 23.

⁸⁴ V posledních letech se v poslanecké sněmovně na celkem dvakrát jednalo o tom, zda by anonymní dárcovství mělo být zrušeno. Ani v jednom případě návrh nebyl přijat (Zdroj: <<http://www.zdravotnickydenik.cz/2017/02/utok-na-umele-oplodneni-opet-ve-hre-poslankyne-chalankova-oprasila-navrh-ktery-sedm-let-spal/>>>).

⁸⁵ CIRBUSOVÁ, Martina. Anonymita osvojení vs. Právo dítěte znát svůj původ. In KOTÁSEK, Josef. (ed). *Dny práva 2011 – Days of Law 2011*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 23.

⁸⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Anonymita osvojení versus právo dítěte znát svůj původ. *Právní rozhledy*, 2009, , č. 5, s

⁸⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁸ SEDLÁK, Petr. In: , M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655–975). 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 741

okolnosti případu uvážit, který z uvedených aspektů rodičovství převažuje.⁸⁹ Jak již bylo řečeno v předchozí kapitole, české pojetí rodičovství je především založeno na psychosociálním vztahu, kdy rodičem je ten, kdo se o dítě stara, bez ohledu na to, zda je zároveň rodičem biologickým.

V praxi to pak znamená, že není-li genetická matka ženou, která dítě porodila, nemá dle aktuální české regulace žádnou možnost stát se právní matkou dítěte, obzvláště v případě, kdy náhradní matka odmítne dítě vydat. Naproti tomu biologický otec se sice za určitých podmínek může domáhat svých práv vůči otci právnímu, avšak jeho práva být zapsán jako otec dítěte nejsou absolutní. Na rozdíl od práv ženy, z jejíhož vajíčka bylo dítě počato, práva genetického otce stát se otcem právním alespoň existují.⁹⁰

Chápu, že se to může dát poněkud nespravedlivé vůči biologickým rodičům dítěte, jejichž dítě se náhradní matka rozhodla neodevzdat, ale je nutné uvědomit si, že zájmy dítěte musí být nadřazeno zájmům jeho biologických rodičů. Pokud dítě vyrůstá v harmonické a milující rodině, je nerozhodné, zda jsou jeho právní/sociální rodiče zároveň jeho biologičtí.⁹¹ Dojde-li tak ke „spor“ o dítě, měl by být vyřešen co nejdříve, neboť nejistota nikomu nepřináší užitek. Status dítěte by měl být stabilizován v co nejkratší době a měl by zásadně odpovídat biologické a sociální realitě. Genetická stránka věci nesmí převážit nad zájmy kohokoli, především však dítěte samotného. Proto by „spor“ mezi objednatelským párem a náhradní matkou musel být „vyřešen“ ve prospěch ženy, která dítě porodila.⁹² Otázce rodičovství se budu dále podrobněji věnovat v následující kapitole.

⁸⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010.

⁹⁰ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2016. s. 865.

⁹¹ Můžeme zde sledovat určitý paradox, kdy a jedné straně se sice stále více klademe důraz na genetickou pravdu, zatímco na druhé straně rodičovské práva a povinnosti jsou stále více uděleny jiným osobám než genetickým rodičům.

⁹² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Mater semper certa est! O náhradním a kulhajícímateřství. *Právní rozhledy*, 2015, č. 21, s. 725.

4 ZÁKLADNÍ PROBLÉMY SOUVISEJÍCÍ S NÁHRADNÍM MATEŘTVÍM

4.1 Kdo jsou rodiče?

V dřívějších dobách bezpodmínečně platila zásada „mater semper certa pater incertus“ neboli matka je vždy jistá, otec nejistý. Žena, která dítě porodila, byla zároveň jeho biologickou matkou a měla tak na dítě plný nárok. Jiná možnost ani nepřicházela v úvahu. Rozvoj asistované reprodukce nepochybně vyvolal otřes v pojetí rodičovství, což vedlo k jeho fragmentaci na rodičovství genetické, faktické a právní.

4.1.1 Určování mateřství

Protože donedávna nebyla jiná možnost početí dítěte, tak se tato biologická jistota proměnila v právní zásadu, která platí za všech okolností. S rozvojem reprodukční medicíny se ale začínají projevovat její nedostatky, neboť žena, která se podílela na zplození dítěte a žena, která dítě porodila, nemusí být jedna a tatáž. Tato zásada pomalu mění v pouhou právní domněnku, která je ovšem v mnoha zemích stále nevyvratitelná.⁹³

Obdobně jako ve většině evropských zemí je dle české právní úpravy matkou dítěte žena, která dítě porodila.⁹⁴ Pro založení právního mateřství je tedy relevantní toliko akt porodu. Biologický původ dítěte, tj. jakého genetického materiálu bylo použito, nemá na právní mateřství vliv. Matka, která dítě porodila, je proto matkou i v případě, že do ní byla vložena gameta jiné ženy.⁹⁵ V praxi to pak znamená, že náhradní matka nemá právní možnost nestát se právní matkou dítěte. Ze skutečnosti porodu jí plynou všechna práva a povinnosti matky, včetně rodičovské odpovědnosti a vyživovací povinnosti. Naproti tomu žena z objednatelského páru nemá v okamžiku porodu žádný právní nárok stát se matkou dítěte a není k dítěti v žádném statusovém vztahu.⁹⁶

Ačkoliv zásada zcela jasně stanoví, která z žen je matkou, v praxi se mohou vyskytnout i situace, kdy jako matka bude zapsána žena, která je sice genetickou matkou dítěte, ale zároveň dítě neprodila. Příčinou tohoto stavu může být například porod dítěte na cizí doklad totožnosti (ženy z objednatelského páru) nebo porod doma, kdy dítě následně jako své představuje objednatelský pár. Pokud si ale následně náhradní matka vše rozmyslí a bude se chtít domáhat uznání svého mateřství, nezbyvá jí, než se pokusit iniciovat soudní řízení o určení a popření

⁹³ SMOLÍKOVÁ, Kateřina. Institut matky hostitelky. *Zdravotnictví a právo*, 2009, roč. 13, č. 11, s. 7 - 8.

⁹⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, NOVÝ, Zdeněk. Dvě matky, jedno dítě, nejlepší zájem dítěte a veřejný pořádek. *Právní rozhledy*, 2017, č. 15-16, s. 524.

⁹⁵ ŠÍNOVÁ, Renáta. *K některým novinkám v právní úpravě určování a popírání rodičovství po 1. 1. 2014* [online]. bulletin-advokacie.cz, 21. ledna 2015 [cit. 6. 11. 2018]. Dostupné na <<http://www.bulletin-advokacie.cz/k-nekterym-novinkam-v-pravni-uprave-urcovani-a-popirani-rodicovstvi-po-1-1-2014?browser=mobi>>.

⁹⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 864.

mateřství. S ohledem na to, že se jedná o domněnku nevyvratitelnou, pak musíme nezbytně dospět k závěru, že žena, která dítě porodila, není oprávněna se domáhat popření mateřství ženy, pokud vedena v knize narození jako matka dítěte jiná žena. Návrh na určení mateřství přichází v úvahu pouze, pokud mateřství nebylo dosud určeno. Ale ani zde není jednoduché řešení, neboť náhradní matka, na rozdíl od neplodné ženy z objednatelského páru, sice dokáže, že rodila, ale už není schopná prokázat, že porodila to konkrétní dítě, protože z genetického hlediska není jeho příbuznou.⁹⁷ Je více než jasné, že zásada stará více než 2000 let nebude platit na vždy. Je třeba ptát se, zda nenastal ten správný čas stanovit nové domněnky mateřství.

V první řadě musíme vzít v úvahu mezinárodní smlouvy jimiž je Česká republika vázána, neboť takové jsou součástí právního řádu a stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.⁹⁸ V souvislosti s určením mateřství bych zmínila Evropskou úmluvu o právním postavení dětí narozených mimo manželství, již je Česká republika smluvní stranou. Ta ve svém článku 2 stanoví, že „určení matky dítěte narozeného mimo manželství bude záviset výhradně na skutečnosti porodu“.⁹⁹ Vzhledem k tomu, že tato byla úmluva sjednána 3 roky před narozením prvního dítěte „ze zkumavky“, nereflektuje možnost narození dítěte pomocí asistované reprodukce. Lze tedy konstatovat, že ačkoliv již dnes není dostačující, stále tvoří překážku jiné úpravy. Pokud by tedy zákonodárce chtěl určit jako kritérium určení mateřství jiné hledisko než porod, bylo by nutné od ní odstoupit, neboť jakýkoliv jiný způsob určení by byl v rozporu.

Na druhou stranu je potřeba vzít v úvahu, že statusové postavení dítěte musí být postaveno na jisto. Nelze připustit, aby bylo jeho postavení od samého počátku nejisté nebo zpochybnitelné.¹⁰⁰ K tomu by zcela jistě došlo, pokud by bylo možné upravit status dítěte formou subrogační smlouvy. Z tohoto důvodu určení mateřství faktem porodu považuji za jediné správné řešení.

4.1.2 Určení otcovství

Je-li určeno mateřství, můžeme přistoupit k určení otcovství. Na rozdíl od určování mateřství, které je dáno na jisto, otcovství se určuje na základě tří, respektive čtyř, vyvratitelných domněnek.

⁹⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta. *K některým novinkám v právní úpravě určování a popírání rodičovství po 1. 1. 2014* [online]. bulletin-advokacie.cz, 21. ledna 2015 [cit. 6. 11. 2018]. Dostupné na <<http://www.bulletin-advokacie.cz/k-nekterym-novinkam-v-pravni-uprave-urcovani-a-popirani-rodicovstvi-po-1-1-2014?browser=mobi>>.

⁹⁸ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

⁹⁹ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 47/2001 Sb. m. s. o přistoupení České republiky k Evropské úmluvě o právním postavení dětí narozených mimo manželství.

¹⁰⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Mater semper certa est! O náhradním a kulhajícímateřství. *Právní rozhledy*, 2015, č. 21, s. 725.

Domněnky je nutno uplatnit v zákonem stanoveném pořadí, kdy 1. domněnka otcovství svědčící manželce matky, 2. domněnka muži, který se souhlasem matky uznal otcovství k dítěti a 3. domněnka svědčící muži, který v tzv. kritické době rozhodné pro početí dítěte souložil s jeho matkou. Použitím domněnky první je vyloučeno použití domněnek dalších, použitím domněnky druhé je vyloučeno současné použití domněnky třetí. Zjednodušeně lze říci, že systém tří domněnek se rozpadá na dvě podskupiny. Zatímco první domněnka řeší otcovství k dětem, které pocházejí z manželství, druhá a třetí domněnka společně tvoří podskupinu, jež řeší otázku otcovství k dětem narozeným mimo manželství. V tomto případě jako otec dítěte vystupuje ten, kdo je biologickým otcem dítěte a to tak, že se buď dobrovolně k dítěti přihlásí, nebo bude úředním výrokem za otce prohlášen. Ve všech třech případech se počítá s tím, že mezi otcem a dítětem by měl být biologický vztah.¹⁰¹

Pro tento případ asistované reprodukce zákonodárce zakotvil speciální domněnku otcovství, podle které „narodí-li se dítě, které je počato umělým oplodněním, ženě neprovdané, má se za to, že otcem dítěte je muž, který dal k umělému oplodnění souhlas.“¹⁰² Základem této domněnky, v praxi někdy označované jako „první a půltá“¹⁰³, není ani manželství nebo nesezdané soužití, ale souhlas muže z neplodného páru s umělým oplodněním své partnerky, přičemž není rozhodné, či genetický materiál byl použit. Pokud tedy udělí souhlas k umělému oplodnění muž z objednatelského páru jako domnělý partner matky a narodí-li se této neprovdané ženě dítě, bude ex lege považován za otce.¹⁰⁴ Při procesu osvojení pak bude dítě osvojovat pouze žena z objednatelského páru jako manželka otce. Toto uspořádání je v praxi preferováno, neboť vytvoření příbuzenského pouta k muži z objednatelského páru zajišťuje dítěti jeho status alespoň ve vztahu k otci najisto již od okamžiku narození a zároveň oběma stranám vyšší míru jistoty.¹⁰⁵

Je-li náhradní matka vdaná, udělí manžel matky souhlas k umělému oplodnění své ženy a dítě se narodí do manželství, resp. v tzv. ochranné době tří set dnů, za otce se bude považovat manžel matky, byť tato situace není v zákoně výslovně upravena. Opět při tom není rozhodné, zda bylo použito genetického materiálu dárce. Otcovství manžela matky bude do matriky zapsáno v důsledku manželského statusu.¹⁰⁶ Při procesu osvojení pak bude dítě osvojovat jak muž, tak žena z objednatelského, přičemž je nutné, aby souhlas s osvojením udělil i manžel náhradní matky.

¹⁰¹ *Domněnky otcovství* [online] epravo.cz, 17.dubna 2001 [cit. 30. listopadu 2018]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/domnenky-otcovstvi-5439.html>>.

¹⁰² Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰³ Podle Frinty se jedná o čtvrtou domněnku otcovství, která se v případě asistované reprodukce chová jako fikce (zdroj: FRINTA, Ondřej. Asistovaná reprodukce – nová právní úprava. *Právní fórum*, 2007, č. 4, s. 129.

¹⁰⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 534.

¹⁰⁵ ZEMANDLOVÁ, Anna. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 1095.

¹⁰⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 534.

Pokud se ale manžel (matrikový otec) spolu s náhradní matkou rozhodnou dítě neodevzdat, nedává zákon biologickému otci žádnou možnost jak se domoci svého práva. Dle zákona totiž otcovství popírá manžel matky vůči dítěti a matce. Účastníky řízení jsou pak pouze žena, která dítě porodila, dítě a muž, jehož otcovství má být popřeno.¹⁰⁷ Jediný rozdíl mezi otcovstvím dítěte narozeného do manželství spočívá v tom, že otec dítěte počatého pohlavním stykem má možnost popřít své otcovství.¹⁰⁸ Naproti tomu muž, který udělil souhlas s umělým oplodněním, bez ohledu na to, zda je manželem matky, tuto možnost nemá.¹⁰⁹

Otázkou zůstává, jak by bylo postupováno v situaci, kdy embryo bude sice implantováno svobodné ženě na základě souhlasu muže z objednatelského páru, pokud se dítě narodí do manželství, které náhradní matka uzavřela ještě před porodem. Ačkoliv otázka dosud není nikde výslovně řešena, osobně se domnívám, že jako otec dítěte bude zapsán manžel náhradní matky. Muži z objednatelského sice svědčí domněnka otcovství v počátku těhotenství ženy, avšak uzavřením manželství a následným porodem dojde k aktivaci první domněnky.¹¹⁰

4.2 Rizika spojená s nepředáním a odmítnutím dítěte

K nepředání dítěte ze strany náhradní matky může docházet z rozličných příčin, nejčastěji však z toho důvodu, že si náhradní matka během devíti měsíců vytvoří k dítěti vztah a není schopna jej po porodu odevzdat. Může ale docházet také k tomu, že náhradní matka bude požadovat po objednatelském páru větší obnos peněz, než bylo původně dohodnuto.¹¹¹ Tomuto jevu se lze snadno vyhnout omezením náhradního mateřství pouze na altruistickou formu. Otázku, jakým způsobem se můžou biologičtí rodiče domáhat svého potomka, jsem řešila v předchozí kapitole, proto se k ní víc vracet nebudu.

Nicméně mohou nastat i problémy na straně objednatelského páru. V průběhu těhotenství může dojít k rozpadu manželství, případně partnerství a objednatelský pár o dítě ztratí zájem nebo se dítě narodí postižené. V tomto ohledu má bohužel už i Česká republika své smutné prvenství. V roce 2015 si neplodný pár vybral jako náhradní matku pětaticetiletou ženu s lehkou mentální retardací a epilepsií. Protože žena byla dlouhodobě bez záchvatů, neurolog

¹⁰⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 571.

¹⁰⁸ podle § 785 OZ manžel může do šesti měsíců ode dne, kdy se dozvěděl o skutečnostech zakládajících důvodnou pochybnost, že je otcem dítěte, které se narodilo jeho manželce, popřít své otcovství u soudu, nejpozději však do šesti let od narození dítěte.

¹⁰⁹ podle § 787 OZ Otcovství nelze popřít k dítěti narozenému v době mezi stošedesátým dnem a třicátým dnem od umělého oplodnění provedeného se souhlasem manžela matky, nebo se souhlasem jiného muže, když matka není vdaná, bez ohledu na to, jaké genetické látky bylo použito. To neplatí, otěhotněla-li matka dítěte jinak.

¹¹⁰ Situaci jsem řešila stejně, jako profesor Haderka v případě nestejnorodé konkurenci první a druhé domněnky s tím rozdílem, že zde dochází ke konkurenci domněnky první a první a půlté. (Zdroj: HADERKA, Jiří. K některým problémům konkurence paternitních domněnek. *Bulletin advokacie*, 1979, č. červen-září, s. 28).

¹¹¹ SMOLÍKOVÁ, Kateřina. Náhradní mateřství je velmi diskutovaným problémem. *Právo a rodina*, 2009, roč. 11, č. 11, s. 17.

souhlasil s umělým oplodněním. V průběhu těhotenství ale žena začala znovu trpět záchvaty, a proto jí byla zvýšena dávka antiepileptik. V 23. týdnu těhotenství bylo odhaleno poškození plodu. K doporučené interrupci se náhradní matka prý z časových důvodů dostavila pozdě a již interrupci nebylo možné provést. Narozený chlapeček kromě vývojových poruch páteře a míchy, které vyústily v úplné ochrnutí dolní poloviny těla (paraplegie), také trpěl těžkými epileptickými záchvaty. Z důvodu jeho vážného zdravotního stavu byl odmítnut jak objednatelským párem, tak náhradní matkou.¹¹² Nutno dodat, že zde došlo k selhání více faktorů. Na jedné straně centrum asistované reprodukce nemělo umělé oplodnění dovolit, na druhé zcela laxní přístup náhradní matky, která se dostavila k interrupci pozdě.¹¹³

Právě v takových chvílích je vidět, jak je důležité, aby v okamžiku porodu bylo jasné určeno rodičovství matky, neboť je-li dítě odmítnuto objednatelským párem, zůstává nositelem odpovědnosti i vyživovací povinnosti stále náhradní matka. Udělil-li však souhlas s umělým oplodněním náhradní matky muž z objednatelského páru, je nositelem rodičovské odpovědnosti i vyživovací povinnosti také on. Pokud se v takovém případě rozhodne náhradní matka pečovat o dítě sama, ať už proto, že objednatelský pár odmítl dítě, nebo naopak z důvodu jejího odmítnutí dítě vydat, může po muži z objednatelského páru požadovat výživné, neboť rodič musí dostát své vyživovací povinnosti bez ohledu na skutečnost, zda se svým dítětem žije nebo ne.¹¹⁴

Skončí-li dítě důvodu odmítnutí v osobní péči jiné osoby, ať už pěstouna či někoho jiného, anebo ústavu, rodič, v tomto není a ani nemůže být osvobozen od vyživovací povinnosti ke svému dítěti. Má-li rodič možnosti a schopnosti výživné poskytovat, resp. odůvodňují-li to jeho celkové majetkové poměry, a dítě není schopno se samostatně živit, rodič musí dostát své zákonné vyživovací povinnosti a výživné plnit.¹¹⁵ Zatímco výkon práv a povinností vyplývajících z rodičovské odpovědnosti se pozastavuje uplynutím tří měsíců ode dne, kdy byl dán souhlas k osvojení dítěte, vyživovací povinnost trvá až do chvíle jeho svěřením do péče před osvojením.¹¹⁶

¹¹² PEKTOROVÁ, Markéta, VENTRUBA, Pavel., Surogace, ano či ne? *Kazuistika. Česká gynekologie*, 2015, č. 4, s. 300.

¹¹³ Ženy trpící epilepsií sice mohou porodit zdravé dítě, avšak epilepsie jako taková je pro zdravý vývoj plodu velmi riziková. Podle neurologa byla žena bez záchvatů a pro umělé oplodnění zdravotní stav ženy nebyl překážkou. Otázkou je, zda byl neurolog seznámen s tím, že se žena chystá postoupit umělé oplodnění z důvodu náhradního mateřství. Myslím si, že kdyby žena podstoupila umělé oplodnění s úmyslem mít dítě pro sebe, postupovala by mnohem obezřetněji a v případě zjištění poškození plodu by buďto neotálela s interrupcí, nebo by dítě donosila s úmyslem starat se o něj i v případě postižení. Vzhledem mentální je ale možné, že si žena retardací neuvědomovala závažnost situace a důsledky svého jednání. Tento případ je bohužel exemplárním příkladem toho, že náhradní matka by měla být naprosto zdravá, neboť jakékoliv riziko, že se z náhradního mateřství narodí postižené dítě, musí být eliminováno na minimum.

¹¹⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Vyživovací povinnosti rodičů k dětem v náhradní péči. *Právní rozhledy*. 2005, č. 9, s. 305.

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Náhradní mateřství je vždy velmi riskantní a můžou z něj plynout nepříjemné důsledky at' už pro jednu, či pro obě strany. Může se stát, že náhradní matka odmítne dítě předat. Biologičtí rodiče pak nejen že zůstanou bez svého dítěte, ale zároveň muž bude muset plnit náhradní matce výživné. Stejně tak je-li je dítě odmítnuto objednatelským párem, zůstane tato povinnost na náhradní matce. Právě vzhledem k výše uvedenému je nutné pečlivě zvážit výběr náhradní matky, tak to, jestli je náhradní matka ochotná nést riziko pro konkrétní objednatelský pár.

4.3 Platby spojené s náhradním mateřstvím

Dalším palčivým problémem náhradního mateřství je úplatnost. Ačkoliv podle čl. 21 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně¹¹⁷ „nesmí být lidské tělo a jeho části jako takové zdrojem finančního prospěchu“, vysvětlující zpráva k Úmluvě o biomedicíně kompenzace připouští. Stejně tak podle § 28b transplantčního zákona¹¹⁸ „dávci orgánu náhrada účelně a prokazatelně vynaložených výdajů (dále jen ‚náhrada výdajů‘) a rozdíl mezi ušlým výdělkem a obdrženou náhradou mzdy, platu nebo odměny a obdrženým nemocenským z nemocenského pojištění, který mu vznikl dočasnou pracovní neschopností v souvislosti s odběrem orgánu a poskytováním zdravotních služeb, které si tento odběr vyžádal (dále jen ‚ušlý výdělek‘)“. ¹¹⁹

Odborná veřejnost se shoduje na tom, že náhradní mateřství v komerční formě je nežádoucím jevem, ale zároveň by náhradní matka měla mít nárok na úhradu nákladů spojené s těhotenstvím a vlastní porod. Zůstává otázkou, co v obecné rovině tyto náklady zahrnují.

Na tuto situaci si dovolím analogicky použít § 920 NOZ, který upravuje výživné a úhradu nákladů neprovdané matky, avšak s malou odchylkou. Zatímco toto ustanovení přiznává ženě nárok na úhradu nákladů spojených s těhotenstvím¹²⁰ a porodem¹²¹ pouze v přiměřeném rozsahu, v případě náhradního mateřství by měla mít nárok na plnou úhradu těchto nákladů.

Co se týče náhrady ušlé mzdy, stanovit adekvátní výši je však složité, neboť pokud by byly vysoké, mohlo by to ženy motivovat k tomu, aby se staly náhradními matkami právě z finančních důvodů. Bohužel spousta žen se uchyluje k náhradnímu mateřství, právě proto, aby mohly trávit čas se svými dětmi a přitom měli vlastní příjem bez nutnosti zaměstnání. Z tohoto důvodu navrhuji, aby náhradní matce nenáležela úhrada ušlé mzdy v plné výši, ale pouze v takové,

¹¹⁷ Sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 96/2001 Sb. m. s. o přijetí Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny.

¹¹⁸ Zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů.

¹¹⁹ NOVÁKOVÁ, Karolína, KONEČNÁ, Hana, SUDOVÁ, Markéta. Náhradní mateřství v České republice: způsoby hledání náhradní matky. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2018, č. 2, s. 32.

¹²⁰ Náklady spojenými s těhotenstvím se rozumějí především náklady vynaložené na pořízení těhotenského ošacení a obuvi, léků, lékařské péče, jízdného do zdravotnických zařízení, případně další náklady, které nejsou zcela nebo vůbec hrazeny z pojištění matky nebo z celospolečenských zdrojů (Zdroj.: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1121.)

¹²¹ Náklady spojenými s porodem jsou pak pobyt v nemocnici, lékařský zákrok, léky apod. (Zdroj.: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1121.

aby byly uspokojovány všechny odůvodněné potřeby náhradní matky, a to v přiměřeném rozsahu, jako je tomu u výživného neprovdané matky.¹²² Náhrada ušlé mzdy by náhradní matce neměla náležet po dobu, kdy bude pracovat a mít vlastní příjem, ale pouze po té, co nastoupí na mateřskou dovolenou, případně z důvodu rizikového těhotenství na nemocenskou dovolenou. Přesná výše by závisela na dohodě mezi náhradní matkou a objednatelským párem, přičemž soud by následně posoudil její adekvátnost s ohledem na finanční možnosti objednavatelů a potřeby náhradní matky.

Podle některých autorů by do zmíněných nákladů mělo být zahrnuto i bolestné neboť každé těhotenství je provázeno větší či menší nevolností a porod bolestí, neboť po porodu dochází u rodící ženy k ochabnutí břišních svalů, při porodu císařským řezem je trvalá jizva a také případná náhrada za ztížení společenského uplatnění a možné psychické ujmy nositelky pokud byly vyvoláno těhotenstvím nebo porodem.¹²³

Dále je třeba vyřešit otázku, zda by měla náhradní matka vrátit poskytnuté úhrady, pokud nedojde k předání dítěte. Musíme rozlišovat mezi případem, kdy má žena od počátku v úmyslu odnést dítě pro objednatelský pár a po porodu jim ho předat a situací, kdy žena zneužije objednatelský pár k tomu, aby si za jejich finance pořídila dítě. Jsem toho názoru, že v prvním případě by bylo příliš tvrdé po ženě požadovat vrácení poskytnutých financí. Je to riziko, se kterým objednatelský pár souhlasil, když se rozhodl podstoupit náhradní mateřství. Jak by ale mělo být postupováno, pokud náhradní matka nikdy neměla v úmyslu dítě odevzdat? Zde neexistuje jednoznačná odpověď a zřejmě bude opět záležet na tom, zda je náhradní matka vdaná. Je-li vdaná, pak se za otce dítěte považuje její manžel. Muž z objednatelského páru by k dítěti neměl vyživovací povinnost a poskytnuté plnění by tak naplnilo předpoklady pro bezdůvodné obohacení. V takovém případě by pak muž z objednatelského páru mohl žalovat matrikového otce dítěte o úhradu toho, co za něj poskytl, stejně jako v případě plnění poskytnutého na základě § 920.¹²⁴ Pokud by v případě svobodné náhradní byl ale jako otec zapsán muž z objednatelského páru, domnívám se, že zde neexistuje způsob, jak by se své povinnosti mohl zbavit, neboť je i on je nositelem rodičovské odpovědnosti a vyživovací povinnosti k dítěti.

Stejně složitá situace bude v případě, kdy těhotenství náhradní matky skončí potratem. Ustanovení § 920 odst. 1 sice stanoví, že povinnost k úhradě nákladů spojených s těhotenstvím

¹²² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1121.

¹²³ VONDRÁČEK, Lubomír, VONDRÁČEK, Jan, DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra. *Pronájem dělohy – náhradní mateřství. Zdravotnictví v České republice*, 2009, roč. 12, č. 3, s. 119.

¹²⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1121.

a porodem vznikne i v případě, že se dítě nenarodí živé, ale už nerozlišuje situace, kdy byl potrat úmyslný. V případě úmyslu by se muselo zjišťovat, co k tomuto kroku ženu vedlo, neboť si neumím představit situaci, kdy by žena souhlasila s náhradním mateřstvím a zároveň měla od samého začátku v úmyslu podstoupit interrupci.

4.4 Trestně právní přesah

Náhradní mateřství samo o sobě trestným činem není. V některých případech však může dojít k tomu, že náhradní matka, nebo objednatelský pár nevědomě svým jednáním naplní některou ze skutkových podstat. Avšak platí, že neznalost zákona neomlouvá.

Nejčastějším prohřeškem je přijetí odměny nad rámec nákladů, které náhradní matce vznikly vzhledem k těhotenství a porodu (vč. ušlé mzdy). V takovém případě by náhradní matka svým jednáním naplnila skutkovou podstatu trestného činu svěřeni dítěte do moci jiného, který je uveden v § 169 Trz.¹²⁵ Trestný čin svěřeni dítěte do moci jiného je privilegovanou skutkovou podstatou k ustanovení o obchodování s lidmi a vztahuje se jen na svěřeni dítěte za účelem adopce nebo za jiným obdobným účelem (například k pěstounské péči nebo péči obdobného typu, a to i v cizině.¹²⁶

Naproti tomu objednatelský pár by mohl být trestně odpovědní za účast na trestném činu ve formě návodu, pokud by to byli právě oni, kdo v náhradní matce vzbudí rozhodnutí spáchat trestný čin.¹²⁷

4.5 Smlouva o náhradním mateřství

Většina problémů, které souvisí s náhradním mateřstvím, mají původ ve smluvním charakteru celého postupu. Otázkou tedy zůstává, zda by zákonodárce měl subrogační smlouvu upravit zákonem, jako speciální smluvní typ.

Ponecháme-li stranou okruh smluvních stran a úplatnost, které jsem řešila výše, těchto problémů je hned několik. V první řadě je nutné si uvědomit, že dítě nemůže být předmětem smlouvy. Obecně žádná lidská bytost nemůže být právně chápána jako věc. V opačném případě by tedy o smlouvu odporující zákonu.¹²⁸ Předmětem smlouvy může být poskytnutí speciální služby svého druhu, tedy vývoj plodu v těle náhradní matky od doby zavedení oplozeného vajíčka do její dělohy do porodu a závazek neuplatňovat práva matky k porozenému dítěti, resp. vzdát se

¹²⁵ Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, § 169 „Kdo za odměnu svěří dítě do moci jiného za účelem adopce nebo pro jiný obdobný účel, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti.“

¹²⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1701.

¹²⁷ MITLÖHNER, Miroslav. Některá trestněprávní rizika náhradního mateřství. *Rodinné listy*, 2017, roč. 6, č. 4-5, s. 13.

¹²⁸ PEKTOROVÁ, Markéta, VENTRUBA, Pavel., Surogace, ano či ne? *Kazuistika. Česká gynekologie*, 2015, č. 4, s. 300- 301.

jich ve prospěch matky biologické, resp. obou biologických rodičů.¹²⁹ Ale i zde narážíme na další problém, a to nemožnost určit rodičovství smluvně. Zásada, že matkou dítěte je žena, která dítě porodila, je vyjádřena jako kogentní norma, od které se nelze odchýlit jednostranně ani smluvně.¹³⁰ Nepřekonatelným problémem je také vymahatelnost takové smlouvy. Samo o sobě je totiž obtížné představit si, že by na základně surogační smlouvy byl objednatelský pár exekučně nucen si narozené dítě převzít, nebo naopak náhradní matka by byla nucena se dítěte vzdát.¹³¹ Stejně tak si neumím představit způsob, jakým by mohl kdokoliv náhradní matku donutit podstoupit umělé oplodnění nebo plod donosit, pokud by náhradní mateřství rozmyslela.

Nelze než konstatovat, že zakotvení smlouvy o náhradním mateřství do nového občanského zákoníku by znamenalo, že statusové poměry dítěte, které porodila náhradní matka, by byly od samého početí zcela nejisté. Lidský a lidsko-právní aspekt věci by šel zcela stranou.¹³²

Naproti tomu neexistence právní úpravy smlouva o náhradním mateřství nebrání tomu, aby mezi sebou takovou smlouvu náhradní matka a objednatelský pár uzavřeli. Naopak si myslím, že taková smlouva je velice důležitá z hlediska uvědomění si veškerých rizik, které s náhradním mateřstvím souvisí. Centra asistované reprodukce by neměli přistoupit k náhradnímu mateřství, dokud zúčastněné strany nepodstoupí odbornou konzultaci nejen s lékařem, ale i s právníkem, který jim vysvětlí veškeré právní aspekty a následky, které z náhradního mateřství pro ně plynou v případě, že nepůjde vše tak jak má. Výsledkem této konzultace by mohla být právě písemná smlouva, kde budou zachyceny podmínky dohody, jako jsou náhrada nákladů a ušlé mzdy náhradní matky, odškodné a náhrada za ztížení společenského uplatnění v případě újmy na zdraví vzniklé v souvislosti s těhotenstvím a porodem stejně tak jako povinnosti matky dbát všech doporučení lékařů, podstoupení všech nezbytných vyšetření, nebo zákaz užívání alkoholu, drog a jiných návykových látek. Součástí smlouvy by mělo být také poučení o její nevymahatelnosti a prohlášení stran, že veškerá rizika a následky náhradního mateřství chápou a jsou s nimi srozuměni.

¹²⁹ ATTL, Karel. Institut náhradní matky – ano, či ne? *Prevence úrazů, otrav a násilí*, 2009, roč. 5, č. 2, s. 190.

¹³⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 506.

¹³¹ MELICHAROVÁ, Dita. Určení a popření mateřství, problematika surogačního mateřství. *Zdravotnictví a právo*, 2000, roč. 4, č. 7 - 8, s. 26.

¹³² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Mater semper certa est! O náhradním a kulhajícímu mateřství. *Právní rozhledy*, 2015, č. 21, s. 725.

5 PRÁVNÍ ÚPRAVA DE LEGE FERENDA

Po předchozích kapitolách se jistě shodneme na tom, náhradního mateřství poměrně rizikovým institutem, který je spojen nejen s velkými riziky, nejistotou a emocemi jak na straně náhradní matky, tak objednatelského páru. V průběhu procesu náhradního mateřství se mohou vyskytnout komplikace, které budou mít dalekosáhlé následky pro obě strany. Přesto zastávám názor, že jeho výhoda v podobě vlastního vysněného potomka, převažuje nad riziky. Náhradní mateřství zaslouží právní úpravu už jen z toho důvodu, že k němu ve společnosti dochází čím dál tím častěji. Neexistence právní úpravy navíc v sobě nese jakési stigma pro náhradní matky, které se před společností i širokou rodinou pokouší těhotenství skrývat, nebo dokonce fingují potrat.

V této kapitole se na základě poznatků z předchozích kapitol pokusím navrhnout právní úpravu náhradního mateřství tak, aby pokud možno co nejlépe odpovídala potřebám tohoto institutu a zajišťovala maximální možnou jistotu zúčastněných stran.

5.1 Občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb.)

Institut náhradního mateřství by měl být vzhledem ke své povaze a provázanosti s osvojením zakotven v části druhé OZ, která upravuje právo rodinné.

Jak jsem již předznamenala v kapitole 2.2, aktuální právní úprava osvojení není pro účely náhradního mateřství úplně vyhovující. Osvojení, jak je máme dnes, slouží k přijetí cizí osoby za vlastní. V rámci náhradního mateřství ale nedochází k osvojování cizího dítěte, nýbrž dítěte geneticky vlastního a místo nahrazení právního rodičovství jiným dochází ke splnutí rodičovství biologického a právního. Domnívám se, že by bylo také nanejvýš vhodné upravit osvojení tak, aby odpovídalo potřebám a povaze náhradního mateřství.

5.1.1 Náhradní mateřství

Jak jsem již vymezila v kapitole 1.1.2, náhradní mateřství by mělo být umožněno pouze altruistické formě. Právní úprava by tedy měla odrážet jasný a kogentní požadavek bezplatnosti a zároveň vymezit, jaké úhrady nákladů nebudou v rozporu s tímto požadavkem. V rámci této kapitoly jsem také došla k závěru, je krajně nevhodné, aby byla náhradní matka jakkoli geneticky propojena s dítětem, kterého by se pak ve prospěch objednatelského páru měla vzdát. Stejně tak by nemělo být náhradní mateřství umožněno v případě, kdy ani jeden z objednatelského páru není schopen poskytnout genetický materiál, neboť dítě by nebylo geneticky příbuzné ani jednomu z nich. Otázkou, jakého genetického materiálu může být pro umělé oplodnění použito, se zabývá ZSZS v § 3, zdá se mi jako vhodnější řešení upravit původ genetického materiálu právě tam.

Co se týče okruhu účastníků, je třeba stanovit, které vlastnosti musí náhradní matka i objednatelský pár bezpodmínečně splnit. V OZ by pak měli být vymezeny pouze ty vlastnosti, které nevyplývají z požadavků na umělé oplodnění. Požadavky na věk, zdravotní stav, svéprávnost a bezúhonnost a žádost jsou již obsaženy v ZSZS. Osobně se domnívám, že manželství by nemělo být jednou z podmínek. Zbývá tedy podmínka občanství.

O povolení náhradního mateřství konkrétním žadatelům by měl rozhodovat soud, jednak z důvodu, aby se zamezilo jeho zneužívání a jednak jako prevence situace, kdy bude narozeno prostřednictvím náhradního mateřství dítě, avšak soud jeho osvojení objednatelským párem nepovolí, neboť nesplňuje podmínky, které zákon klade na osvojitele. Soud také posoudí, zda je kompenzace náhradní matky přiměřená, nebo ji překračuje zákonnou výši.

Při navrhování legální definice mateřství bych se ráda vyvarovala jakékoliv formulace, z které by mohl vyplývat dojem, že se jedná o smlouvu, jejímž předmětem je dítě nebo povinnosti náhradní matky předat dítě objednatelskému páru.

Institut náhradního mateřství by mohl mít následující podobu:

Náhradní mateřství

§ x

- 1) *Náhradní mateřstvím je situace, kdy dítě na místo ženy z objednatelského páru bezúplatně donosí jiná žena, náhradní matka, s úmyslem umožnit po porodu dítě jeho osvojení neplodným párem.*
- 2) *Náhradní mateřství může podstoupit pouze pár, který není schopen ze zdravotních důvodů počít nebo donosit dítě.*
- 3) *Náhradní matka i objednatelský pár mají české občanství, nebo alespoň povolen trvalý pobyt na území České republiky.*
- 4) *Pro podstoupení náhradního mateřství je třeba přivolení soudu.*

§ x

- 1) *Neplodný pár je povinen poskytnout genetický materiál a uhradit náklady spojené s umělým oplodněním.*
- 2) *Náhradní matka má nárok na úhradu nákladů spojených s umělým oplodněním, těhotenstvím a slebnutím a na přiměřenou náhradu ušlého výdělku.*

§ x

- 1) *V případě odmítnutí udělení soublasu náhradní matkou je možnost domáhat se předání dítěte a jeho osvojení soudně vyloučena.*

§ x

- 1) *Práva a k povinnosti náhradní matky k dítěti se řídí podle obecných ustanovení o rodičovské odpovědnosti a vyživovací povinnosti.*

5.1.2 Osvojení

Proces osvojení je velmi zdlouhavý, což u náhradního mateřství jen posiluje nejistotu všech zúčastněných stran. Proto by se měl celý proces pokud možno co nejvíce urychlit. Vhodným řešením se jeví upravit „osvojení dítěte narozeného z náhradního mateřství“ jako speciální případ osvojení nezletilého.

Jako hlavní příčinu zdlouhavosti osvojení považuji to, že péče před osvojením neboli předadopční, která nastává až uplynutím 3 měsíců od dne, kdy rodiče dali souhlas s osvojením dítěte. Účelem předadopční péče je ověřit, zda je možné navázat mezi náhradními rodiči a dítětem skutečné rodinné vztahy.¹³³ Osobně zastávám názor, že v případě náhradního mateřství je tento postup zbytečný, když u dítěte narozeného z náhradního mateřství jsou osvojitelé zároveň biologickými rodiči dítěte. Navíc způsobilost osvojitelů by byla ověřena soudem ještě před samotným provedením umělého oplodnění náhradní matky v rámci řízení o udělení souhlasu s náhradním mateřstvím.

Co se udělení souhlasu s osvojením týče, navrhovala bych, aby náhradní matka měla možnost udělit souhlas s osvojením hned po porodu. Tím by se minimalizoval psychický tlak na náhradní matku a snížilo riziko, že by se rozhodla genetický cizí dítě nepředat biologickým rodičům. Pro posílení jistoty objednatelského páru by bylo vhodné, aby náhradní matka neměla možnost vzít souhlas zpět, pokud již došlo k předání dítěte do jejich péče.

Jakmile bude dítě předáno, může objednatelský pár podat návrh na osvojení dítěte. Takto koncipované osvojení by vzhledem ke své specifické povaze mělo být koncipováno jako nezrušitelné, a to bez výjimek.

Právní úprava by mohla mít následující podobu:

Osvojení dítěte narozeného z náhradního mateřství.

§ x

- 1) *Osvojitelé se může stát neplodný pár, jehož genetického materiálu bylo k oplodnění použito. Výjimečně se může stát osvojitelem i jeden z neplodného páru. V tom případě soud též rozhodne o tom, že se z matřky vypouští zápis o druhém rodiči.*

§ x

- 1) *Matka i otec osvojovaného dítěte může dát souhlas k osvojení kdykoliv po narození dítěte.*
- 2) *Matka i otec osvojovaného dítěte mohou udělený souhlas odvolat pouze, nebylo-li osvojované dítě ještě předáno do péče osvojitele.*

¹³³ *Předadopční péče* [online]. detskaporadna.cz, 18. ledna 2016 [cit. 18. listopadu 2018]. Dostupné na <<http://www.detskaporadna.cz/dite/172-predadopcni-pece>>.

- 3) *Se souhlasem budoucího osvojitele je možné předat mu osvojované dítě do péče ihned poté, co oba rodiče dali k osvojení souhlas. Předáním dítěte osvojiteli se pozastavuje jejich výkon práv a povinností vyplývajících z rodičovské odpovědnosti.*

§ x

- 4) *Není-li v ustanoveních tohoto pododdílu stanoveno něco jiného, použijí se pro osvojení dítěte narozeného z náhradního mateřství přiměřeně obecná ustanovení o osvojení.*

5.2 Zákon o zvláštních řízeních soudních (zákon č. 292/2013 Sb.)

Soudní řízení o povolení náhradního mateřství by mělo být upraveno v hlavě páté zákona č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních, a to konkrétně v oddílu 4, který upravuje řízení o osvojení nezletilého. Samotné řízení o osvojení by se pak řídilo dle obecných ustanovení.

§ 427

Předmět řízení

Ve věcech osvojení soud zejména

- a) přijímá prohlášení o udělení souhlasu k osvojení,*
- b) rozhoduje o předání dítěte do péče před osvojením,*
- c) rozhoduje o určení, zda je třeba souhlasu rodičů k osvojení,*
- d) rozhoduje o návrhu rodičů, kteří dali souhlas s osvojením, na vydání dítěte,*
- e) rozhoduje o osvojení,*
- f) rozhoduje o utajení osvojení,*
- g) rozhoduje o nařízeních dohledu nad úspěšností osvojení,*
- h) uděluje souhlas k náhradnímu mateřství.***

5.3 Zákon o specifických zdravotních službách (zákon č. 373/2011 Sb.)

Nakonec zbývá upravit aktuální znění asistované reprodukce tak, aby bylo možné v souladu se zákonem provést umělé oplodnění i ženě, která nesplňuje podmínku neplodnosti a upravit povinnost poskytovatele těchto služeb zachovat anonymitu dárce genetického materiálu a neplodného páru. U náhradního mateřství je nutné, aby se dárce a příjemce genetického materiálu znali. V současné době tak dochází k náhradnímu mateřství v rozporu se zákonem.

Z výše uvedených důvodů navrhuji pozměnit následující ustanovení:

§ 3 Asistovaná reprodukce

- (1) *Asistovanou reprodukci se rozumí metody a postupy, při kterých dochází k odběru zárodečných buněk, k manipulaci s nimi, ke vzniku lidského embrya oplodněním vajíčka spermií mimo tělo ženy, k manipulaci s lidskými embryi, včetně jejich uchovávání, a to za účelem umělého oplodnění ženy*
- a) *ze zdravotních důvodů při léčbě její neplodnosti nebo neplodnosti muže, jestliže*
 1. *je málo pravděpodobné nebo zcela vyloučené, aby žena otěhotněla přirozeným způsobem nebo aby donosila životaschopný plod, a*
 2. *jiné způsoby léčby její neplodnosti nebo neplodnosti muže nevedly nebo s vysokou mírou pravděpodobnosti nepovedou k jejímu otěhotnění, nebo*
 - b) *pokud jde o potřebu časného genetického vyšetření lidského embrya, je-li zdraví budoucího dítěte ohroženo z důvodu prokazatelného rizika přenosu geneticky podmíněných nemocí nebo vad, jejichž nositelem je tato žena nebo muž.*
 - c) *ze zdravotních důvodů pro účely náhradního mateřství, jestliže*
 1. *je málo pravděpodobné nebo zcela vyloučené, aby žena otěhotněla přirozeným způsobem nebo aby donosila životaschopný plod,*
 2. *jiné způsoby léčby její neplodnosti nevedly nebo s vysokou mírou pravděpodobnosti nepovedou k jejímu otěhotnění, a*
 3. *jiná žena schopná otěhotnět a donosit životaschopný plod souhlasí s oplodněním a donošením plodu namísto neplodné ženy.*
- (2) *Zárodečnými buňkami se pro účely asistované reprodukce rozumí vajíčka a spermie.*
- (3) *Umělým oplodněním ženy se rozumí*
- a) *zavedení spermií do pohlavních orgánů ženy, nebo*
 - b) *přenos lidského embrya vzniklého oplodněním vajíčka spermií mimo tělo ženy do pohlavních orgánů ženy.*
- (4) *Pro umělé oplodnění ženy lze použít*
- a) *vajíčka získaná od této ženy,*
 - b) *spermie získané od muže, který se ženou podstupuje léčbu neplodnosti společně,*
 - c) *zárodečné buňky darované jinou osobou, než která je uvedena v písmenech a) a b) (dále jen „anonymní dárce“); anonymním dárcem může být pouze žena, která dovršila věk 18 let a nepřekročila věk 35 let, nebo muž, který dovršil věk 18 let a nepřekročil věk 40 let.*
- (5) *Zárodečné buňky a lidská embrya mohou být použita pouze pro umělé oplodnění. To neplatí, jde-li o lidská embrya nevyužitá pro umělé oplodnění, která lze použít pro výzkum na lidských kmenových embryonálních buňkách za podmínek a pro účely stanovené zákonem upravujícím výzkum na lidských kmenových embryonálních buňkách.*

- (6) *Náhradním mateřstvím se rozumí oplodnění ženy schopné otěhotnět a donosit životaschopný plod, která souhlasí s oplodněním a donošením plodu pro muže a ženu tvořící neplodný pár.*
- (7) *Pro oplodnění náhradní matky lze použít pouze embryo vzniklé oplodněním*
- a) *vajíčka spermií pocházejících od neplodného páru; nebo*
 - b) *vajíčka pocházející od neplodné ženy spermií anonymního dárce; nebo*
 - c) *vajíčka anonymní dárkyně spermií muže z neplodného páru.*

§ 6

- (1) *Umělé oplodnění lze provést ženě v jejím plodném věku, pokud její věk nepřekročil 49 let, a to na základě písemné žádosti:*
- a) *neplodného páru, který tuto zdravotní službu hodlá podstoupit společně; nebo*
 - b) *náhradní matky a neplodného páru.*
- (2) *Umělé oplodnění nelze provést ženě, která má k muži, s nímž předložila žádost podle odstavce 1, příbuzenský vztah vylučující podle jiného právního předpisu uzavření manželství.*
- (3) *Žádost o umělé oplodnění, která nesmí být starší než 6 měsíců, je součástí zdravotnické dokumentace vedené o ženě podstupující umělé oplodnění.*

§ 10

- (1) *Poskytovatel, který je oprávněn provádět metody a postupy asistované reprodukce, je povinen zajistit zachování vzájemné anonymity*
- a. *anonymního dárce a neplodného páru. To neplatí v případě náhradního mateřství;*
 - b. *anonymity anonymního dárce a dítěte narozeného z asistované reprodukce.*
- (2) *Poskytovatel, který provedl posouzení zdravotní způsobilosti anonymního dárce a ženy nebo muže z neplodného páru, je povinen údaje o jejich zdravotním stavu potřebné pro umělé oplodnění předat poskytovateli, který provádí umělé oplodnění; tento poskytovatel je povinen údaje o zdravotním stavu anonymního dárce uchovat po dobu 30 let od provedení umělého oplodnění a na základě písemné žádosti předat neplodnému páru nebo zletilé osobě narozené z asistované reprodukce informaci o zdravotním stavu anonymního dárce.*

ZÁVĚR

Institut náhradní matky je nepochybně složitá a komplexní problematika, která v sobě spojuje nejen hledisko právní, ale také etické, medicínské a psychologické. Náhradní mateřství je možné popsat jako „*eticky a právně složitou situaci, kdy je uzavřena smlouva mezi objednatelským manželským párem a ženou, které je implantováno embryo, jež donosí a porodí.*“¹³⁴ Ačkoliv k němu v praxi dochází čím dál tím častěji, právní úprava chybí. Právě díky neexistenci právní úpravy získalo náhradní mateřství ve společnosti hořkou pachut'. Většina lidí je bere jako způsob, kdy se na cizím neštěstí snaží přiživit jiné ženy. Někteří se dokonce domnívají, že jde vzhledem k neexistující právní úpravě o činnost nelegální, i přesto že v České republice není výslovně zakázán a v takovém případě platí zásada uvedená v čl. 2 odst. 4 Ústavy, která jasně stanoví, že je dovoleno vše, co není zákonem zakázáno.¹³⁵

Náhradní mateřství je také spojeno s celou řadou problémů, na které dosud není odpověď, nebo ohledně nich panují různé názory i v rámci odborné veřejnosti. Stejně tak je spojeno s velkou mírou rizika, nejistoty a očekáváním všech zúčastněných stran. I přesto jsem toho názoru, že právě vhodnou právní úpravou by se tato rizika dala snížit na únosnější míru, a právě proto se pokusím jednotlivé problémy vyřešit a na základě nich navrhnout vhodnou právní úpravu.

Jistě se shodneme na tom, že k náhradnímu mateřství by mělo docházet zcela výjimečně, pouze ze zdravotních důvodů a za účelem získání geneticky vlastního potomka. To znamená, že genetický materiál, který bude použit pro oplodnění náhradní matky, musí pocházet od muže a ženy z objednavatel, nebo alespoň od jednoho z nich. Jsou-li tedy muž i žena z objednatelského páru neplodní zároveň, mělo by pro ně být náhradní mateřství zcela vyloučeno, neboť by muselo být použito jak vajíčka, tak spermie od anonymního dárce a takto narozené dítě by nebylo geneticky příbuzné ani jednoho z nich. Navíc pokud není možné dosáhnout geneticky vlastního potomka, je zde jako vhodná alternativa adopce. Za stejně tak nevhodnou považují situaci, kdy by vajíčko darovala náhradní matka. V takovém případě by byla zároveň genetickou matkou dítěte, čímž se zvyšuje riziko odmítnutí náhradní matky předat dítě k osvojení objednatelskému páru.

Hlavními subjekty náhradního mateřství jsou náhradní matkou a objednatelský pár. Náhradní matkou může být žena, která splňuje požadavky pro asistovanou reprodukci. Těmi jsou zejména stanovený věk, zdravotní způsobilost vylučující kontraindikace těhotenství a jiná rizika,

¹³⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 190.

¹³⁵ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

svéprávnost, a nad rámec těchto podmínek také české občanství nebo trvalý pobyt na území České republiky. Náhradní matkou se může stát jak žena vdaná, tak svobodná, ačkoliv z hlediska osvojení se jeví jako vhodnější varianta, je-li náhradní matka svobodná. Naproti tomu u objednatelského páru je sporné, zda se musí jednat o manžele. Osobně zastávám názor, že nikoliv. Je-li umožněno nesezdanému páru podstoupit umělé oplodnění i osvojení, nevidím důvod, proč by tomu u náhradního mateřství mělo být jinak.

Poměrně komplikovanou otázkou je také to, zda by mělo být náhradní mateřství umožněno i stejnopohlavním párům. Ačkoliv jsem proto tuto možnost, aktuální právní úprava osvojení i asistované reprodukce tomu brání. Na druhou stranu právě v těchto dnech probíhají diskuze, zda by nemělo být stejnopohlavním párům umožněno uzavřít manželství namísto registrovaného partnerství. Pokud by návrh prošel, stejnopohlavní páry by automaticky získaly všechna práva plynoucí z manželství, včetně možnosti společného osvojení a asistované reprodukce. Bohužel před dokončením mé diplomové práce stále nepadlo konečné rozhodnutí zákonodárců.

Velmi často je opomíjeno dítě a blaho. Přitom právě dítě je to, o čem tu běží. Z pohledu náhradního mateřství je na něj více méně pohlíženo jako na předmět zájmu. Do střetu se dostává právo dítěte znát svůj původ a zájem náhradní matky na zachování anonymity. Úmluva o právech dítěte sice dítěti zaručuje právo znát svůj původ, ale pouze v mezích „pokud je to možné“. V českém právním řádu se tato skutečnost odráží v ustanovení § 836 OZ, podle kterého je „osvojitel je povinen informovat osvojence o skutečnosti osvojení, jakmile se to bude jevit vhodným, nejpozději však do zahájení školní docházky.“¹³⁶ Z dikce tohoto ustanovení ale vyplývá pouze povinnost informovat o skutečnosti osvojení, nikoliv poskytnout informace o biologických rodičích, jak stanoví Úmluva. Lze tedy říci, že zájem náhradní matky na zachování anonymity vyhrává.

Jednou z nejdůležitějších otázek náhradního mateřství je, která žena je matkou dítěte. Naše právní úprava poskytuje celkem jednoznačnou odpověď. Matkou dítěte je žena, která dítě porodila bez ohledu na to, že s ní dítě není geneticky příbuzné. Mateřství je určeno faktem porodu, nikoliv genetické příbuznosti. Ačkoliv se to může zdát nespravedlivé, obzvláště v případě, kdy náhradní matka odmítne dítě předat biologickým rodičům, považuji toto řešení za nejlepší možné. Nelze totiž připustit, aby statkové postavení dítěte bylo od samého počátku nejisté nebo zpochybnitelné.¹³⁷ K tomu by zcela jistě došlo, pokud by bylo umožněno upravit mateřství a status dítěte smluvně, formou surogační smlouvy. Na rozdíl od určování mateřství, které je dáno na jisto, otcovství se určuje na základě vyvrátitelných domněnek. I u otcovství ale může

¹³⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹³⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Mater semper certa est! O náhradním a kulhajícím mateřství. *Právní rozhledy*, 2015, č. 21, s. 725.

nastat situace, kdy namísto muže z objednatelského páru, jakožto biologického otce dítěte, bude v rodném listě uveden jiný muž (zpravidla manžel náhradní matky). V takovém případě zákon nedává biologickému otci moc možností, jak se domoci určení, že otcem je právě on. Ačkoliv se to může zdát nespravedlivé, je třeba si uvědomit, že dítěte musí být nadřazeno zájmům jeho biologických rodičů. Pokud dítě vyrůstá v harmonické a milující rodině, je nerozhodné, zda jsou jeho právní/sociální rodiče zároveň jeho biologickými rodiči.

Noční můrou objednatelského páru je zcela jistě to, že si náhradní matka v průběhu těhotenství vytvoří k dítěti silné pouto a rozhodně si dítě ponechat. Může tak dojít k situaci, kdy objednatelský pár nebude mít ani dítě, ani peníze a ještě muž z objednatelského páru bude muset platit výživné. Na druhou stranu stejně tak objednatelský pár se může rozhodnout, že si dítě nepřevzme. V takovém případě zůstane nositelem rodičovské odpovědnosti a vyživovací povinnosti k dítěti náhradní matka. Lze tedy shrnout, že nepůjde-li vše podle plánů, vždy to bude mít následky nejen pro objednatelský pár a náhradní matku, ale také dítě samotné. Proto je třeba, aby strany předem uvážily veškerá rizika a jejich následky.

Jako nejvhodnější řešení se tedy zdá upravit náhradní mateřství úplné a to v bezúplatné formě, přičemž by tím nebyl dotčen nárok náhradní matky na úhradu nákladů spojených s umělým oplodněním, těhotenstvím a slehnutím. Institut náhradního mateřství by měl být vzhledem ke své povaze a provázanosti s osvojením zakotven v části druhé OZ, která upravuje právo rodinné. Vzhledem k tomu, že u náhradního mateřství nedochází k osvojování cizího dítěte, nýbrž dítěte geneticky vlastního a místo nahrazení právního rodičovství jiným dochází ke splynutí rodičovství biologického a právního, bylo zároveň také nanejvýš vhodné upravit osvojení tak, aby odpovídalo potřebám a povaze náhradního mateřství. Naopak nepovažuji za vhodné upravit surogační smlouvu jako samostatný smluvní typ. Zároveň bych doporučila upravit aktuální úpravu asistované reprodukce tak, aby bylo možné v souladu se zákonem provést umělé oplodnění i ženě, která nesplňuje podmínku neplodnosti a upravit povinnost poskytovatele těchto služeb zachovat anonymitu dárce genetického materiálu a neplodného páru.

ABSTRAKT

Cílem diplomová práce je najít optimální řešení neexistence právní úpravy náhradního mateřství. Jednotlivé kapitoly jsou věnovány otázkám, které je třeba pro návrh právní úpravy vyřešit. Práce se skládá z pěti kapitol, přičemž v první kapitole se snaží o definici náhradního mateřství a vymezení jeho jednotlivých forem. Druhá kapitola popisuje základních pojmy, které náhradním mateřstvím souvisí. Ve třetí kapitole jsou vymezeny jednotlivé subjekty, které se v rámci náhradního mateřství vyskytují, a jejich postavení. Čtvrtá kapitola řeší nejdůležitější problémy. V poslední kapitole se zaměřím na návrh právní úpravy de lege ferenda.

Klíčová slova

Náhradní mateřství, náhradní matka, objednatelský pár, osvojení, surrogátní smlouva, právní úprava

ABSTRACT

This diploma thesis is searching an optimal solution to non-existent legislation of surrogate motherhood. Each one of the chapters deals with the core questions regarding the possible legislation draft in this area. This diploma is divided into five chapters. At the beginning there is definition of surrogacy and individual forms of surrogacy. The second chapter describes the basic concepts of surrogate motherhood. The third chapter concerns about all possible subjects in process of surrogacy and their status. The most important and vital problems are dealt with in chapter fourth. In the final chapter I analyze the possible proposal of legislation de lege ferenda.

Key words

Surrogate motherhood, surrogate mother, intended parents, adoption, surrogate agreement, legislation

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie

1. HRUŠÁKOVÁ, Milana a KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo. 3., přeprac. a dopl. vyd.* Brno: Masarykova univerzita, 2006, ©1998. 398 s. Edice učebnic PrF; č. 376. ISBN 80-7239-192-5.

Komentáře

2. HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 1349 s.
3. MELZER, Filip, TĚGL, Petr. *Občanský zákoník: velký komentář.* Praha: Leges, 2016, 991 s.
4. ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2012, s. 2150.

Odborné články

1. ATTL, Karel. Institut náhradní matky – ano, či ne? *Prevence úrazů, otrav a násilí*, 2009, roč. 5, č. 2, s. 185-194. ISBN 9788073941086.
2. BUREŠOVÁ, Kateřina. Surogátní mateřství a jeho (nejen) právní aspekty. *Právní rozhledy*, 2016, roč. 24, č. 6, s. 193-201. ISSN 1210-6410.
5. FRINTA, Ondřej. Asistovaná reprodukce – nová právní úprava. *Právní fórum*, 2007, č. 4, s. 123-130. ISSN 1214-7966.
6. FRINTA, Ondřej. Asistovaná reprodukce – právo a současná praxe. *Právní fórum*, 2005, roč. 2, č. 4, s. 133-146. ISSN 1214-7966.
7. HADERKA, Jiří. K některým problémům konkurence paternitních domněnek. *Bulletin advokacie*, 1979, č. červen-září, s. 17 – 29. ISSN 1210-6348.
8. HADERKA, Jiří. Surogační mateřství. *Právní obzor*, 1986, roč. 69, č. 10, s. 917-934. ISSN 0032-6984.
9. JADVA, V. & IMRIE, S. The significance of relatedness for surrogates and their families. In T. FREEMAN, S. GRAHAM, F. EBTEHAJ & M. RICHARDS (eds.) *Relatedness in Assisted Reproduction: Families, Origins and Identities*. Cambridge: Cambridge University Press. 2014, s. 424-435.
10. KALVACH, Mariana. Zamyšlení nad problematikou náhradního mateřství. *Zdravotnictví a právo*, 2009, roč. 13, č. 7-8, s. 14-18. ISSN: 1211-6432.

11. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Anonymita osvojení versus právo dítěte znát svůj původ. *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 5, s 158 - 164. ISSN 1210-6410.
12. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, NOVÝ, Zdeněk. Dvě matky, jedno dítě, nejlepší zájem dítěte a veřejný pořádek. *Právní rozhledy*, 2017, č. 15-16, s. 524-530. ISSN 1210-6410.
13. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Mater semper certa est! O náhradním a kulhajícímateřství. *Právní rozhledy*, 2015, roč. 23, č. 21, s. 725-732. ISSN 1210-6410.
14. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Vyživovací povinnost rodičů k dětem v náhradní péči. *Právní rozhledy*. 2005, roč. 13, č. 9, s. 305 – 309. ISSN 1210-6410.
15. MELICHAROVÁ, Dita. Určení a popření mateřství, problematika surogačního mateřství. *Zdravotnictví a právo*, 2000, roč. 4, č. 7 - 8, s. 24-27.
16. MITLÖHNER, Miroslav. Některá trestněprávní rizika náhradního mateřství. *Rodinné listy*, 2017, roč. 6, č. 4-5, s. 11-14.
17. NOVÁKOVÁ, Karolína, KONEČNÁ, Hana, SUDOVÁ, Markéta. Náhradní mateřství v České republice: způsoby hledání náhradní matky. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2018, č. 2, s. 32-42
18. PEKTOROVÁ, Markéta, VENTRUBA, Pavel, Surogace, ano či ne? Kazuistika *Česká gynekologie*, 2015, č. 4, s. 299- 301.
19. PILKA, L., RUMPÍK, D., KOUDELKA, M. Surogátní mateřství – literární názory a praxe. *Česká gynekologie*. 2009, roč. 74, s. 144-147.
20. POLÁKOVÁ, Martina. Určení rodičovství z pohledu práva dítěte znát své rodiče deklarovaného Úmluvou o právech dítěte. *Právní rozhledy*, 2000, č. 2, s. 55-58.
21. SMOLÍKOVÁ, Kateřina. Institut matky hostitelky. *Zdravotnictví a právo*, 2009, roč. 13, č. 11, s. 6-9.
22. SMOLÍKOVÁ, Kateřina. Náhradní mateřství je velmi diskutovaným problémem. *Právo a rodina*, 2009, roč. 11, č. 11, s. 15-19.
23. STARÁ, Ivana. Právní a etická otázka pronájmu dělohy. *Právo a rodina*, 2010, roč. 12, č. 4, s. 19-22.
24. STARÁ, Ivana. Právní a etická otázka pronájmu dělohy (2.). *Právo a rodina*, 2010, roč. 12, č. 5, s. 17-18.
25. VENTRUBA, P, ŽÁKOVÁ, J., TRÁVNÍK, P. a kol. *Aktuální otázky asistované reprodukce v České republice*, Česká gynekologie, 2013, roč. 78, č. 4, s. 392-398.
26. VONDRÁČEK, Lubomír, VONDRÁČEK, Jan, DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra. Pronájem dělohy – náhradní mateřství. *Zdravotnictví v České republice*, 2009, roč. 12, č. 3, s. 119-120.

Sborníky

1. CIRBUSOVÁ, Martina. Anonymita osvojení vs. Právo dítěte znát svůj původ. In KOTÁSEK, Josef. (ed). *Dny práva 2011 – Days of Law 2011*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, 200 s.

Elektronické zdroje

1. CIKRT, Tomáš *Útok na umělé oplodnění opět ve hře. Poslankyně Chalánková opráší návrh, který sedm let spal* [online]. www.zdravotnickyydenik.cz, 28. února 2018 [cit. 6. listopadu 2018]. Dostupné na <<http://www.zdravotnickyydenik.cz/2017/02/utok-na-umele-oplodneni-opet-ve-hre-poslankyne-chalankova-oprasila-navrh-ktery-sedm-let-spal/>>.
2. CUDDY, Alice. *Where in Europe is surrogacy legal ?* [online]. euronews.com, 13. září 2018 [cit. 30. listopadu 2018]. Dostupné na <<https://www.euronews.com/2018/09/13/where-in-europe-is-surrogacy-legal>>.
3. *Domněnky otcovství* epravo.cz, 17. dubna 2001 [cit. 30. listopadu 2018]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/domnenky-otcovstvi-5439.html>>.
4. *Gays and lesbians make badparents: There is no basis in the scientific literature for this perception.* [online]. *Pediatrics*, 3. října 2003, [cit. 27. listopadu 2018]. Dostupné na <<https://www.cpa.ca/documents/GayParenting-CPA.pdf>>.
5. HAMPLOVÁ, Ludmila. *Tradiční rodina již přes sto let neexistuje. Není to ale špatně, říká socioložka* [online]. lidovky.cz, 25. září 2016 [cit. 18. listopadu 2018]. Dostupné na <https://www.lidovky.cz/domov/existuje-jeste-tradicni-rodina.A160924_150515_ln_domov_ELE>
6. *Infertility definitions and terminology*, [online] www.who.int, [cit. 21. listopadu 2018]. Dostupné na <<https://www.who.int/reproductivehealth/topics/infertility/definitions/en/>>.
7. KŠIŇAN, Albert. *Proč děti nepotřebují tatínka* [online]. [Psychologie.cz](http://psychologie.cz), 29. leden 2014 [cit. 21. listopadu 2018]. Dostupné na <<https://psychologie.cz/proc-deti-nepotrebuji-tatinka/>> .
8. KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Advokát a náhradní mateřství* [online]. bulletin-advokacie.cz, 1. července 2017 [cit. 19. října 2018]. Dostupné na <<http://www.bulletin-advokacie.cz/advokat-a-nahradni-materstvi?browser=full>> .
9. KUČERA. *Asistovaná reprodukce – etická úskalí a názory veřejnosti* [online]. zdravi.euro.cz, 10. října 2008 [cit. 6. listopadu 2018]. Dostupné na: <<https://zdravi.euro.cz/clanek/sestra/asistovana-reprodukce-eticka-uskali-a-nazory-verejnosti-397842>>.

10. LUIK, Ělo. Thinking Allowed: Commercial Surrogacy in India [online]. www.bionews.org.uk, 9. března 20115 [cit. 28. listopadu 2018] Dostupné na <https://www.bionews.org.uk/page_94993>.
11. PEŠEK, Pavel. *Jehně z umělé dělohy je novou nadějí pro nedonošené děti* [online]. nedd.tiscali.cz, 16. června 2017 [cit. 19. října 2018]. Dostupné na <<https://nedd.tiscali.cz/jehne-z-umele-delohy-je-novou-nadeji-pro-nedonosene-deti-299031>>.
12. *Středa 26. dubna 2017* [online]. www.psp.cz, [cit. 21. listopadu 2018]. Dostupné na <www.psp.cz/eknih/2013ps/stenprot/056schuz/s056281.htm>.
13. *Promoting the Well-Being of Children Whose Parents Are Gay or Lesbian* [online]. Pediatrics, 20. dubna 2013, [cit. 27. listopadu 2018]. Dostupné na <<http://pediatrics.aappublications.org/content/pediatrics/131/4/827.full.pdf>>.
14. *První transplantace dělohy v ČR* [online]. IKEM [cit. 6. listopadu 2018]. Dostupné na: <<https://www.ikem.cz/cs/prvni-transplantace-delohy-v-cr/a-2771/>>.
15. *Předadopční péče* [online]. detskaporadna.cz, 18. ledna 2016 [cit. 18. listopadu 2018]. Dostupné na <<http://www.detskaporadna.cz/dite/172-predadopcni-pece>>.
16. *Náhradní (surogátní) mateřství* [online]. reprofit.cz [citováno dne 20. října 2018]. Dostupné na <<https://www.reprofit.cz/umele-oplodneni/nahradni-materstvi/>>.
17. *Same-sex Adoption* [online] www.equaldex.com [cit. 25. listopadu 2018]. Dostupné na <www.equaldex.com>.
18. *Sňatky homosexuálů, nebo manželství výhradně pro muže a ženu? Poslanci vzrušeně debatovali* [online]. ct24.ceska televize.cz, 14. listopadu. 2018 [cit. 18. listopadu 2018]. Dostupné na <<https://ct24.ceska televize.cz/domaci/2651909-snatky-homosexualu-nebo-manzelstvi-vyhradne-pro-muze-a-zenu-poslanci-vzrusene>>.
19. *Surrogacy* [online]. aurorahealthcare.co.uk [cit. 5. listopadu 2018]. Dostupné na <<http://www.aurorahealthcare.co.uk/what-we-do/fertility/surrogacy/>>.
20. *Surrogate* [online]. etymonline.com, [cit. 20. října 2018]. Dostupné na: <<https://www.etymonline.com/search?q=surrogate>>.
21. ŠÍNOVÁ, Renáta. *K některým novinkám v právní úpravě určování a popírání rodičovství po 1. 1. 2014* [online]. bulletin-advokacie.cz, 21. ledna 2015 [cit. 6. 11. 2018]. Dostupné na <<http://www.bulletin-advokacie.cz/k-nekterym-novinkam-v-pravni-uprave-urcovani-a-popirani-rodicovstvi-po-1.-1.-2014?browser=mobi>>.
22. TELEČ, Ivo. *Náhradní mateřství: osobní služba mimo právo.* [online], zdravotnickepravo.info, 21. února 2018 [cit. 19. října 2018] Dostupné na: <<https://zdravotnickepravo.info/nahradni-materstvi-osobni-usluha-mimo-pravo/>> .

23. TOMEŠOVÁ, Jana. Srovnání *právní úpravy manželství a nesezdaného soužití – I. díl, rodičovství* [online], 31. července 2015 [cit. 25. listopadu 2018]. Dostupné na <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/srovnani-pravni-upravy-manzelstvi-a-nesezdaneho-souziti-i-dil-rodicovstvi>.
24. *Úhrnná rozvodovost v letech 1950-2016* [online]. czso.cz [cit. 18. listopadu 2018], Dostupné na <https://www.czso.cz/csu/czso/uhrna-rozvodovost-v-letech-1950-2016>.
25. *X & Y (Foreign Surrogacy) [2008] EWHC 3030 (Fam)*[online] familylawweek.co.uk, [cit. 20. listopadu 2018]. Dostupné na <https://www.familylawweek.co.uk/site.aspx?i=ed28706%20>
26. ZEMAN, Milan. *Náhradní mateřství v novém občanském zákoníku – promarněná příležitost?* [online] epravo.cz, 17. ledna 2013 [cit. 20. listopadu 2018]. Dostupné na <https://www.epravo.cz/top/clanky/nahradni-materstvi-v-novem-obcanskem-zakoniku-promarnena-prilezitost-87962.html>.

Legislativní akty

1. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.m.s.o sjednání Úmluvy o právech dítěte.
2. Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
3. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 47/2001Sb. m.s. o přistoupení České republiky k Evropské úmluvě o právním postavení dětí narozených mimo manželství.
4. Sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 96/2001 Sb. m. s. o přijetí Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny.
5. Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství ve znění zákona č 312/2013 Sb., účinném k 1.1.2014.
6. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
7. Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.
8. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
9. Zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů.

Judikatura

1. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010.
2. Nález Ústavního soudu ze dne 19. 11. 2015, sp. zn. Pl. ÚS 10/15.
3. Nález Ústavního soudu ze dne 14. 6. 2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15.

Kvalifikační práce

1. NOVÁČKOVÁ, Petra. *Právo dítěte znát svůj původ versus biologické, právní a sociální rodičovství*. Diplomová práce. 2007/2008, 69 s.